

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ
ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ
Державна наукова установа

Міністерство освіти і науки України

ДНУ «Інститут освітньої аналітики»

Моніторингове дослідження щодо забезпечення педагогічними працівниками впровадження реформи НУШ

Інформаційно-аналітичні матеріали

2022 р.

НАУКОВИЙ КОЛЕКТИВ АВТОРІВ

Денисюк О. Я., начальник відділу освітньої статистики і аналітики,

Дронь Т. О., молодший науковий співробітник сектору вищої освіти
відділу освітньої статистики і аналітики,

Титаренко Н. В., завідувач сектору загальної середньої, дошкільної
та позашкільної освіти відділу освітньої статистики і аналітики.

ЗМІСТ

	Стор.
1. Концепція дослідження	4
2. Аналіз забезпечення педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти (2017 – 2022 рр.)	10
2.1. Портфоліо педагогічного працівника	10
2.1.1. Аналіз освітньо-кваліфікаційного рівня вчителів у динаміці (2017-2022 н. рр.)	19
2.1.2. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників	30
2.2. Кількість учнів на одного вчителя	38
2.3. Наповнюваність (розмір) класу	41
3. Аналіз випускників педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти за 2020 – 2021 рр.	49
4. Аналіз міжнародних індикаторів ОЕСД щодо забезпечення закладів освіти педагогічними працівниками	56
4.1. Учителі, які залишають професію вчителя	56
4.2. Співвідношення кількості учнів на одного вчителя	60
4.3. Розмір класів	63
Висновки	69
Додатки	75

1. Концепція дослідження

Обґрунтування теми дослідження. Реформа загальної середньої освіти «Нова українська школа» (НУШ) актуалізувала необхідність підвищення авторитету й поваги до професії вчителя. Такий крок є необхідним для залучення до освітньої сфери молоді, яка прагне змінювати світ, виховуючи й розвиваючи підрастаюче покоління. Результати дослідження Training Assessment Project щодо забезпечення підготовки педагогічних працівників, проведене у 2021 році (глобальна програма Світового банку в галузі освіти «Systems Approach for Better Education Results (SABER)») демонструють, що молоді вчителі вносять позитивні зміни у життя учнів та колективу школи¹. У межах дослідження директори закладів загальної середньої освіти зазначили, що молодий учитель має сучасні та новаторські підходи до викладання; є відкритим та дружнім до учнів; відзначається завзятістю і енергійністю. Як наслідок – у дітей спостерігається підвищення інтересу до навчання, вони демонструють відкритість та готовність до різних форматів співпраці. Основними причинами дефіциту молодих кадрів у школах визнано відсутність мотивації; упереджене ставлення до молодих вчителів; наявність, наприклад, великої кількості приватних шкіл зі значно вищим рівнем зарплати, ніж у державних чи комунальних ЗЗСО.

Реформа НУШ сприяє трансформації світогляду вчителя щодо розуміння ним свого місця в освітньому процесі. Принципи Нової української школи сприяють як підвищенню фахового рівня вчителя, його самомотивації, так і мотивації учня до отримання нових знань і формування нових компетентностей. Суспільство очікує від педагога відмови від авторитарного

¹ <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/spivpracya-z-mizhnarodnimi-organizacijami/svitovij-bank/proyekt-z-ocinyuvannya-pidgotovki-pedagogichnih-pracivnikov-training-assessment-project>

підходу у викладанні та репродуктивної подачі знань. Натомість сподівається бачити в ньому ментора/коуча задля розкриття індивідуальності учня. Концепція НУШ передбачає систематичне підвищення кваліфікації вчителя, а також сприяння тому, щоб освітня програма закладу та початкові програми не були статичними, а змінювалися тільки-но виникатимуть нові тренди чи технології².

Отже, для реалізації Нової української школи необхідні креативні педагогічні працівники, що іноді суперечить можливостям та бажанням самих учителів. Для розв'язання даної суперечності, у першу чергу, треба дослідити питання забезпеченості закладів загальної середньої освіти педагогічними працівниками, з'ясувати стан із працевлаштуванням випускників закладів вищої / фахової передвищої освіти педагогічного спрямування тощо. Враховуючи реалії сьогодення, а саме воєнний стан, запроваджений в Україні, тимчасове призупинення освітнього процесу, відновлення його у дистанційній та змішаній формах, необхідно під час проведення дослідження з'ясувати наступні питання:

- з'ясувати ціннісні й професійні складові, носієм яких є педагогічний працівник – упроваджувач реформи НУШ;

- виявити зв'язок між випускником закладу вищої й фахової передвищої освіти і педагогічним працівником закладу загальної середньої освіти з метою збереження контингенту вчителів;

- отримати дані, необхідні для обрахунку показників характеристики педагогічного працівника та контингент випускників з педагогічними спеціальностями закладів вищої й фахової передвищої освіти для здійснення необхідних обчислень і подальшого аналітичного огляду.

² Дослідження «Future of Work 2030: як підготуватись до змін в Україні». URL: <https://careerhub.in.ua/wp-content/uploads/2021/07/Future-of-Work-research-Ukr.pdf>

Таке дослідження актуальне для формування освітньої політики в умовах воєнного стану і на перспективу повоєнного часу, для створення умов для мотивації для молодих учителів щодо роботи в закладах загальної середньої освіти.

Одним з перспективних напрямів залучення молодих педагогічних фахівців до освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти може стати проєкт, у якому Україна є партнером глобальної мережі Teach For All. Він об'єднує 60 країн світу та 20 000 учасників і пропонує стипендіальні програми молодим учителям для працевлаштування в закладах загальної середньої освіти сільської місцевості³. Така програма сприятиме заохоченню педагогічної молоді до роботи у сільських освітніх закладах у повоєнний час в умовах відновлення функціонування державних інфраструктур, зокрема освітньої.

Із метою дослідження стану забезпечення педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти та на виконання Оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2022 рік⁴ проводиться моніторингове дослідження щодо забезпечення педагогічними працівниками реформи НУШ. Цьогорічне дослідження є п'ятим етапом моніторингового спостереження щодо готовності педагогічних працівників до реалізації НУШ (лист МОН України «Про проведення дослідження» від 24.07.2018 р. № 1/11-7795, оперативні плани МОН на 2019⁵, 2020⁶, 2021⁷ рр.), яке проводиться ДНУ «Інститут освітньої аналітики» за підтримки МОН України та на виконання

³ <https://cutt.ly/c007Uhr>

⁴ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/Plany.roboty/2022/01/Operativn.plan.MON.2022.pdf>

⁵ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/plan/2019/plan-mon2019.pdf>

⁶

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2020/08/06/plan-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini-na-2020-rik-zi-zminami.pdf>

⁷

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2021/15.01/plan-mon-na-2021-rik.pdf>

Оперативного плану МОН України на 2022 рік (Наказ МОН України від 17.01.2022 р. № 29⁸).

Дослідження передбачає застосування кількісної концепції, яка складається з технології Data Science, у рамках якої буде організовано відбір статистичних даних з відкритих і закритих джерел інформації, яку можна отримати від установ, що здійснюють збір освітньої статистики. Іншою технологією дослідження є Data Analytics – аналіз даних для отримання відповідей на поставлені у дослідженні запитання, узагальнення інформації та виявлення тенденцій щодо забезпеченості педагогічними працівниками упровадження реформи НУШ.

Результатом дослідження стане отримання науково обґрунтованих достовірних результатів, які можуть бути верифіковані під час інших етапів дослідження, про стан забезпечення педагогічними працівниками упровадження реформи Нової української школи.

Спрямовання дослідження. Моніторингове дослідження щодо забезпечення педагогічними працівниками упровадження реформи НУШ ґрунтується на таких концептуальних засадах:

- Виявлення рівня забезпеченості педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти в рамках упровадження реформи НУШ з урахуванням ймовірного запиту на педагогічні кадри у повоєнний час.
- Формування портрету педагогічного працівника закладу загальної середньої освіти, який упроваджує реформу НУШ.
- Використання відкритих і закритих (за запитом) освітніх статистичних даних за п'ять років упровадження реформи НУШ забезпечить об'єктивність і валідність аналітичного етапу дослідження.

⁸ <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-operativnogo-planu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-na-2022-rik>

Мета дослідження: отримати науково обґрунтовану достовірну інформацію про стан забезпечення педагогічними працівниками упровадження реформи НУШ.

Об'єкт дослідження: функціонування загальної середньої освіти в умовах реформування НУШ.

Предмет дослідження: рівень забезпеченості педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти в рамках реалізації реформи НУШ.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати рівень забезпечення педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти із урахуванням фактору воєнного/повоєнного стану в контексті реалізації реформи Нової української школи.

2. Сформувати портфоліо педагогічного працівника, який упроваджує реформу загальної середньої освіти!

3. Виокремити чинники, які дозволять визначати рівень забезпечення педагогічними працівниками освітнього процесу в рамках реформи НУШ.

4. Дослідити можливість порівняння показників ОЕСР і України в контексті забезпечення педагогічними працівниками закладів загальної освіти.

5. Виявити стан із працевлаштуванням випускників закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей за обраною професією.

У межах аналізу для виявлення загальних тенденцій дослідниками передбачено використання офіційних статистичних даних форм 76-РВК «Зведений звіт денних закладів загальної середньої освіти», 83-РВК «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» із бази даних національної освітньої інформаційної системи ПАК

АІКОМ ДНУ «Інститут освітньої аналітики» (додаток 1) та ДП «Інфоресурс», що містяться у Реєстрі документів про освіту ЄДЕБО, а також даних щорічного звіту OECD «Education at a Glance 2021».

2. Аналіз забезпечення педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти (2017 – 2022 рр.)

2.1. Портфоліо педагогічного працівника

Вітчизняна освіта, зокрема загальна середня, перебуває у стані реформування, тому потребує освічених та професійних педагогічних працівників, креативних особистостей, здатних творчо підходити до вирішення освітніх проблем. На цьому шляху перед закладами освіти постає важливе завдання: сприяти, щоб кожна людина була не пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, суспільно корисною особистістю. Сприяти цьому, в першу чергу, має сучасний педагогічний працівник: інтелектуальний, ініціативний, творчий.

У нормативно-правових документах Міністерства освіти і науки України підкреслюється, що «педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру»⁹; «Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників та професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти»¹⁰.

Педагог – одна із соціально вагомих людських професій, діяльність якого спрямована на розвиток і формування сучасної молоді. Зі зростанням вимог до ефективності процесу виховання зростають і соціальні очікування до особистості та діяльності педагогічного працівника. Особистість педагогічного працівника як фахівця характеризується такими якостями: професіоналізм, педагогічна культура, педагогічна майстерність, професійно-педагогічна компетентність, педагогічні здібності, професійно-педагогічний

⁹ Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

¹⁰ Національна доктрина розвитку освіти України. 2013. URL: https://sportschool26.at.ua/load/samoosvita/nacionalna_doktrina_rozvitku_osviti_ukrajini_v_xxi_st/nacionalna_doktrina_rozvitku_osviti_ukrajini/27-1-0-35

потенціал, педагогічна техніка, педагогічна творчість. Діяльність педагога визначається його соціально-моральною спрямованістю, що виражається у професійних і ціннісних орієнтаціях, почутті суспільного обов'язку і громадянської відповідальності. Усі ці характеристики й якості сучасного педагога потрібні для виконання покладеної на нього місії розвитку особистості засобами різних навчальних предметів, які акумульовані в професійних стандартах за професіями «Учитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Учитель закладу загальної середньої освіти», «Учитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»¹¹.

Тому, аналізуючи забезпечення педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти, ми визначилися з показниками/індикаторами, які дозволять сформувати реальний профіль учителя і охарактеризувати ступінь охоплення педагогічними працівниками реформи НУШ. Крім переліку показників, ми виділили статистичні дані, необхідні для їхнього обрахунку. Перелік показників наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Перелік показників/індикаторів щодо характеристики педагогічних працівників і забезпечення ними реформи Нової української школи*

Показник	Типи розподілів	Статистичні дані для розрахунку
1. Портфоліо педагогічного працівника		
1.1. Кваліфікація вчителя		
1.1.1. Тенденції кількості вчителів за кваліфікаційними категоріями	Кваліфікаційні категорії – спеціаліст, спеціаліст II категорії, спеціаліст I категорії, спеціаліст вищої категорії	Кількість учителів за певними кваліфікаційними категоріями, загальна кількість учителів (83-РВК)

¹¹ Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ МОН України від 23.12.2020 р. № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

1.1.2. Розподіл кількості вчителів за кваліфікаційними категоріями та типом місцевості	Тип місцевості – місто, село	Кількість учителів за певними кваліфікаційними категоріями в розрізі типу місцевості, кількість учителів певної кваліфікаційної категорії (83-РВК)
1.1.3. Розподіл кількості вчителів за кваліфікаційними категоріями, типом місцевості та рівнями освіти	Рівні освіти – 1-4 та 5-11(12) класи	Кількість учителів за певними кваліфікаційними категоріями в розрізі типу місцевості та рівнів освіти, кількість учителів певної кваліфікаційної категорії (83-РВК)
1.2. Освіта вчителя		
1.2.1. Тенденції кількості вчителів за освітньо-кваліфікаційними рівнями	Освітньо-кваліфікаційні рівні – молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр	Кількість учителів за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, загальна кількість учителів (83-РВК)
1.2.2. Розподіл кількості вчителів за освітньо-кваліфікаційними рівнями та типом місцевості		Кількість учителів за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями в розрізі типу місцевості, кількість учителів певного освітньо-кваліфікаційного рівня (83-РВК)
1.2.3. Розподіл кількості вчителів за освітньо-кваліфікаційними рівнями, типом місцевості та рівнями освіти		Кількість учителів за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями в розрізі типу місцевості та рівнів освіти, кількість учителів певного освітньо-

		кваліфікаційного рівня (83-РВК)
1.3. Віковий склад вчителів		
1.3.1. Тенденції вікового складу вчителів (розподіл кількості вчителів за роками)	Роки – до 30 років, 31-40 років, 41-50 років, 51-54 роки, 55-60 років, понад 60 років	Кількість учителів певного віку, загальна кількість учителів (83-РВК)
1.3.2. Розподіл кількості вчителів – пенсіонерів за типом місцевості		Кількість учителів – пенсіонерів у розрізі типу місцевості, кількість учителів – пенсіонерів (83-РВК)
1.3.3. Розподіл кількості вчителів віком до 30 років за типом місцевості		Кількість учителів віком до 30 років у розрізі типу місцевості, кількість учителів віком до 30 років (83-РВК)
1.3.4. Тенденції кількості вчителів зі стажем до 3 років за навчальними роками	Навчальні роки – 2017/2018, 2018/2019, 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022	Кількість учителів зі стажем до 3 років, загальна кількість учителів (83-РВК)
1.4. Гендерний склад вчителів		
1.4.1. Тенденції гендерного співвідношення вчителів (розподіл кількості вчителів за статтю)	Стать – жіноча, чоловіча	Кількість учителів певної статі, загальна кількість учителів (83-РВК)
1.4.2. Розподіл кількості вчителів за статтю та типом місцевості		Кількість учителів певної статі у розрізі типу місцевості, загальна кількість учителів певної статі (83-РВК)
1.4.3. Розподіл кількості вчителів за статтю, типом		Кількість учителів певної статі в розрізі типу

місцевості та рівнями освіти		місцевості та рівнів освіти, загальна кількість учителів певної статі (83-РВК)
2. Кількість учнів на одного вчителя		
2.1. Тенденції співвідношення кількості учнів і кількості вчителів за навчальними роками		Загальна кількість учнів (76-РВК), загальна кількість учителів (83-РВК)
2.2. Розподіл кількості учнів на одного вчителя за типом місцевості		Загальна кількість учнів (76-РВК) у розрізі типу місцевості, загальна кількість учителів у розрізі типу місцевості (83-РВК)
2.3. Розподіл кількості учнів на одного вчителя за типом місцевості та рівнями освіти		Загальна кількість учнів (76-РВК) у розрізі типу місцевості та рівнів освіти, загальна кількість учителів у розрізі типу місцевості та рівнів освіти (83-РВК)
3. Наповнюваність (розмір) класу		
3.1. Розподіл наповнюваності класу за рівнями освіти	Рівні освіти – 1-4 класи, 5-9 класи, 10-11(12) класи	Кількість учнів певного рівня освіти, кількість класів на певному рівні освіти (76-РВК)
3.2. Тенденції наповнюваності класу за навчальними роками		Загальна кількість учнів, загальна кількість класів (76-РВК)
3.3. Розподіл наповнюваності класу за типом місцевості		Кількість учнів у розрізі типу місцевості, кількість класів у розрізі типу місцевості (76-РВК)
4. Характеристика випускника закладу вищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»		

<p>4.1. Розподіл кількості випускників закладів вищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»</p>	<p>Спеціальності – 011 Освіта, педагогічні науки, 013 Початкова освіта, 014 Середня освіта, 017 Фізична культура і спорт</p>	<p>Кількість випускників закладів вищої освіти, які отримали диплом за певною спеціальністю галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», кількість випускників закладів вищої освіти, які отримали диплом в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» (Реєстр документів про освіту ЄДЕБО)</p>
<p>4.2. Розподіл кількості випускників закладів вищої освіти зі спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за освітньо-кваліфікаційними рівнями</p>		<p>Кількість випускників закладів вищої освіти, які отримали диплом за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціальності галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», кількість випускників закладів вищої освіти, які отримали диплом в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» (Реєстр документів про освіту ЄДЕБО)</p>

* Усі дані, за наявності, наводяться для 2017/2018 – 2021/2022 навчальних років (для п.4. – дані за 2020, 2021 рр.)

Складено авторами

Першим пунктом нашого дослідження є аналіз того, як змінилася за досліджувані роки кількість учителів і учнів у співвідношенні. Маємо таке: на

фоні зменшення кількості вчителів у 0,6% відбувається збільшення кількості учнів на 7,95% (рис. 1).

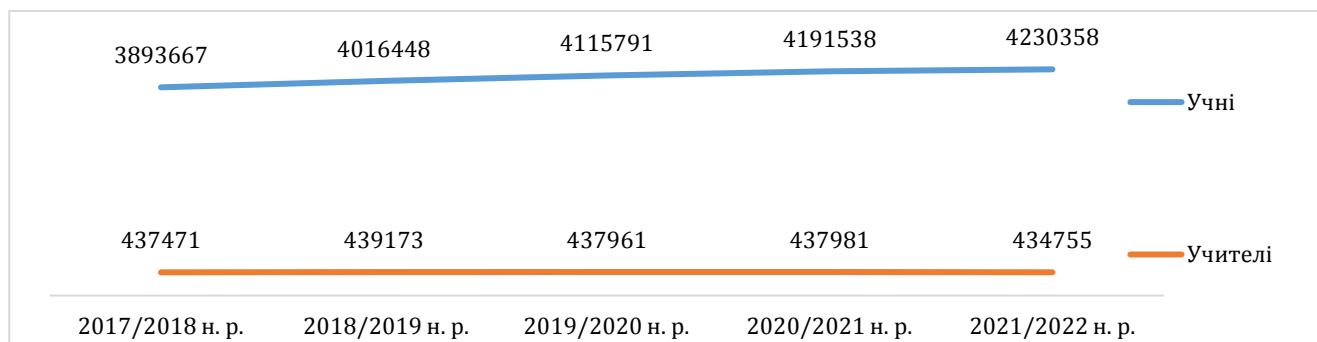

Рис. 1. Розподіл кількості учнів і вчителів за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Побудовано авторами за даними 76-РВК

Аналіз цих розподілів у розрізі місто/село показує, що в містах кількість учнів і вчителів демонструє тенденцію до збільшення упродовж п'яти років на 10,4% і 6,4% відповідно. Натомість у селах при незначному збільшенні кількості учнів (1,7%), кількість вчителів скоротилася на 10,5% (табл. 2). Отже, можемо констатувати, що загальне зростання кількості учнів протягом п'яти останніх років відбулося в основному за рахунок міських поселень. А зменшення кількості вчителів за це й же період – за рахунок сільської місцевості.

Таблиця 2

Розподіл кількості учнів і вчителів за типом місцевості у динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Навчальний рік	Учителі		Учні	
	Місто	Село	Місто	Село
2017/2018	238629	198842	2718497	1175170
2018/2019	244105	195068	2825135	1191353
2019/2020	246419	191542	2915414	1200377
2020/2021	250192	187789	2982196	1209342

2021/2022	254814		179941		3034679		1195679	
-----------	--------	--	--------	--	---------	--	---------	--

Складено авторами за даними 76-РВК

Зменшення кількості вчителів протягом досліджуваних років зумовило збільшення на 71,3% і кількості вакантних посад (ставок) учителів у закладах загальної середньої освіти (рис. 2). Проте збільшення кількості вакансій не пропорційне зменшенню кількості вчителів. Тому спостерігається тенденція до значного відтоку учителів на рівні загальної середньої освіти. У додатку 2 наведено розподіл вакантних посад за регіонами України за період із 2017 по 2022 рік.

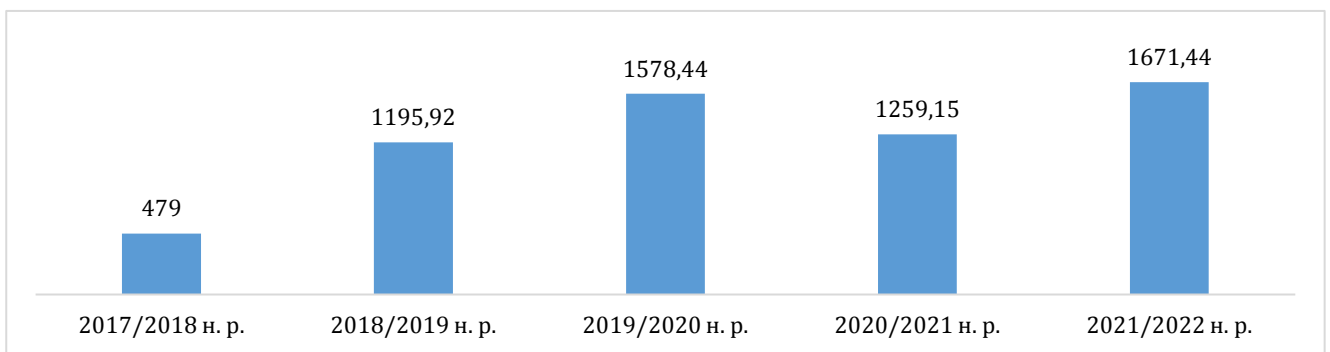

Рис. 2. Розподіл кількості вакантних посад (ставок) учителів за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., одиниць

Побудовано авторами за даними 83-РВК

Збільшення кількості вакантних посад відбулося за рахунок міських закладів освіти, де їх кількість зросла на 35,0%. Натомість у сільській місцевості спостерігаємо протилежну тенденцію: кількість вакансій скоротилася на 54,9% (рис. 3). Суттєве скорочення даного показника в сільській місцевості можна пояснити оптимізацією мережі закладів загальної середньої освіти та процесами децентралізації.

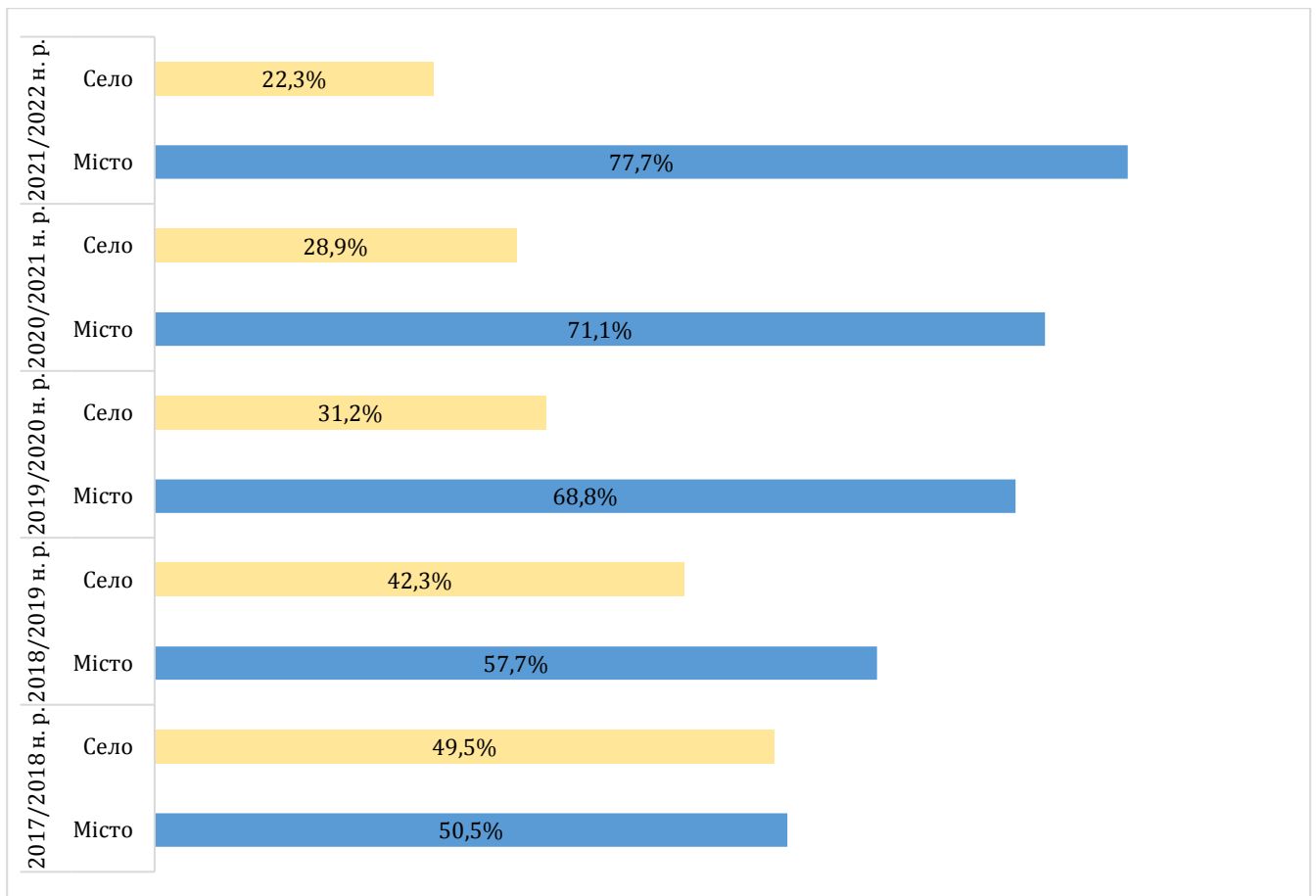

Рис. 3. Розподіл кількості вакантних посад (ставок) учителів за типом місцевості у динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

Побудовано авторами за даними 83-РВК

Аналіз співвідношення кількості вакантних посад (ставок) учителів до загальної кількості учительських ставок у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 н. р. свідчить, що показник не є критичним. По Україні маємо лише 1,1% вакансій від кількості ставок, у містах – трохи вищий, у селах – нижчий (рис. 4). Розподіл за регіонами цього показника поданий у додатку 3.

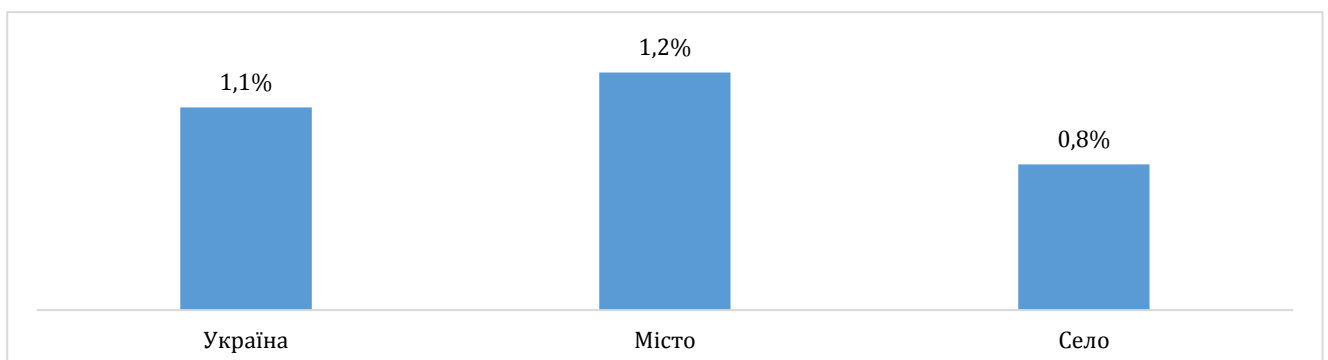

Рис. 4. Розподіл співвідношення кількості вакантних посад (ставок) до загальної кількості ставок за типом місцевості в 2021/2022 н. р., %

Побудовано авторами за даними 83-РВК

На діаграмі 5 бачимо, що в базовій і профільній школі частка вакантних посад (ставок) від кількості учительських ставок більше, ніж у молодшій школі. Така тенденція спостерігається як загалом по Україні, так і в закладах загальної середньої освіти в різних типах місцевості. Для базової і профільної школи у містах цей показник у двічі вищий, ніж у сільській місцевості. Загалом у молодшій школі частка вакантних посад від загальної кількості ставок однакова і для сільської місцевості, і для міських поселень. Розподіл цього показника за регіонами подано в додатку 3.

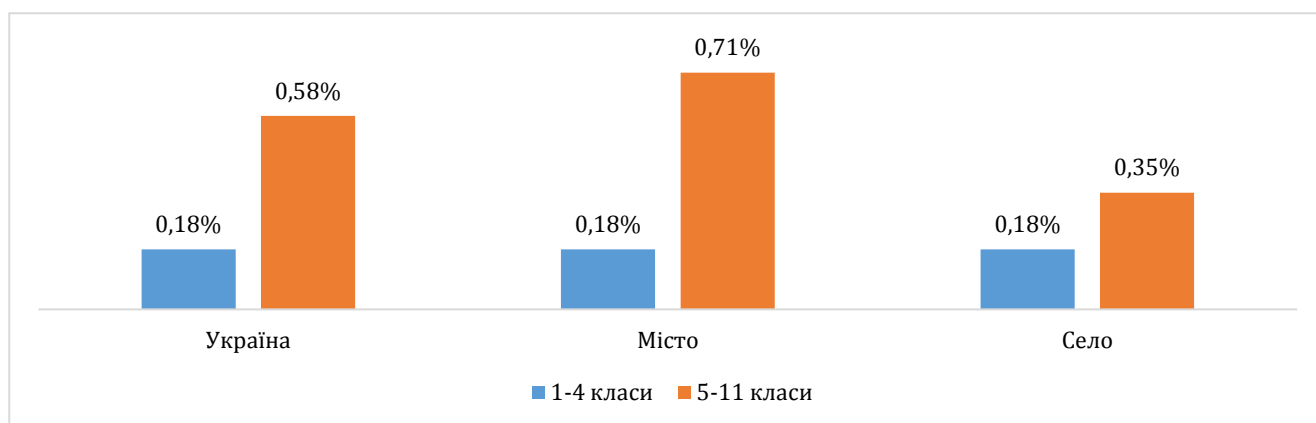

Рис. 5. Розподіл співвідношення кількості вакантних посад (ставок) до загальної кількості ставок за рівнями освіти* та типом місцевості в 2021/2022 н. р., %

* Дані подано без учителів, які викладають музику, образотворче мистецтво, фізичну культуру, трудове навчання

Побудовано авторами за даними 83-РВК

2.1.1. Аналіз освітньо-кваліфікаційного рівня вчителів у динаміці (2017-2018 – 2021-2022 н. р.)

Аналіз розподілу педагогічних працівників за кваліфікаційними категоріями за ці роки показує, що відбулося зростання показника в позиції «Спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії» на 0,9%. Така позитивна

динаміка сприяла негативна динаміка пояснюється, ймовірно, тим що відбувається зменшення кваліфікаційної категорії «Спеціаліст на 3,3% та «Спеціаліст I кваліфікаційної категорії» – на 1,2%) (рис. 6).

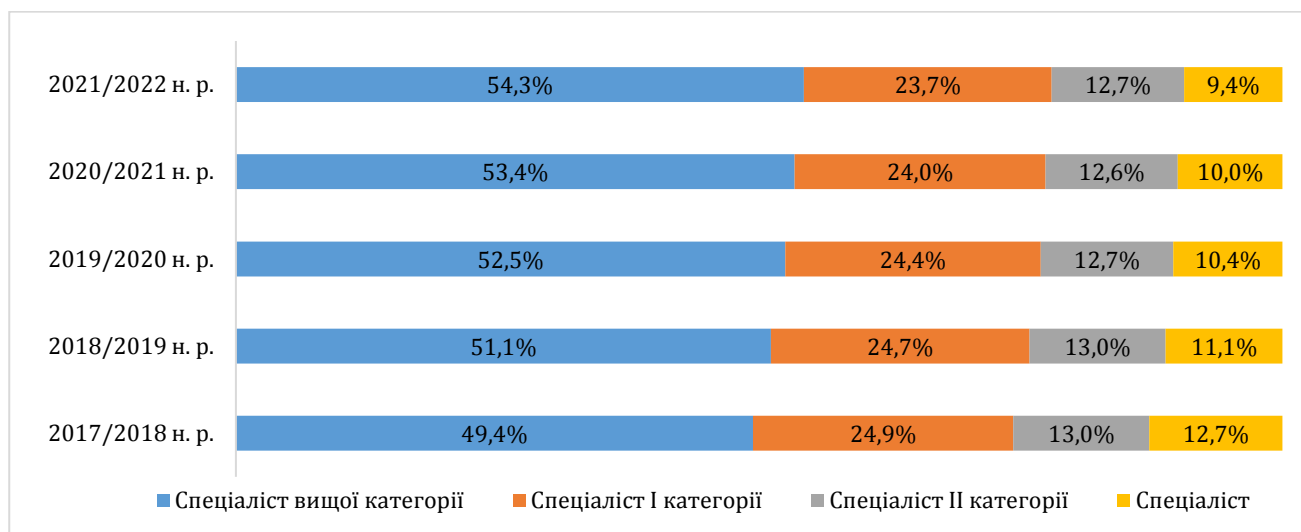

Рис. 6. Розподіл кількості педагогічних працівників за кваліфікаційними категоріями в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

Побудовано авторами за даними 83-РВК

Аналізуючи таблицю 3, бачимо, що упродовж п'яти років впровадження реформи НУШ відбулося підвищення професійного рівня педагогічних працівників. Особливо це торкнулося вчителів сільських закладів загальної середньої освіти. Цей висновок впливає з того факту, що лише серед спеціалістів вищої кваліфікаційної категорії відбулося зростання кількості: у містах – на 1,8%, у селах – на 7,8%. Поясненням цього, на нашу думку, є реформування системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників і осучаснення підходів до стимулювання зацікавленості педагогів у розвитку своєї фахової майстерності, започатковане в рамках реформи НУШ.

Аналізуючи зміни, що відбулися у професійній кваліфікації вчителів на різних рівнях освіти, маємо наступне. У сільській місцевості кількість вчителів вищої кваліфікаційної категорії однаково зростає серед учителів початкової й базової та профільної школи (по 7,8%). У містах відповідно на 1,5% і 2,0% (табл. 4)

Таблиця 3

**Розподіл кількості вчителів за кваліфікаційними категоріями та типом місцевості в динаміці за 2017/2018 –
2021/2022 н. рр., %**

Навчальний рік	Місто					Село				
	Спеціаліст вищої категорії	Спеціаліст I категорії	Спеціаліст II категорії	Спеціаліст	Усього	Спеціаліст вищої категорії	Спеціаліст I категорії	Спеціаліст II категорії	Спеціаліст	Усього
2017/2018	57,3%	19,1%	11,6%	12,0%	100%	39,4%	32,3%	14,7%	13,5%	100%
2018/2019	58,2%	19,0%	11,9%	10,9%	100%	41,8%	32,3%	14,5%	11,4%	100%
2019/2020	58,9%	18,8%	11,8%	10,5%	100%	43,8%	32,0%	13,9%	10,3%	100%
2020/2021	59,0%	18,7%	12,0%	10,3%	100%	45,6%	31,4%	13,5%	9,5%	100%
2021/2022	59,1%	18,7%	12,3%	9,9%	100%	47,2%	31,0%	13,2%	8,6%	100%

Складено авторами за даними 83-РВК

Таблиця 4

Розподіл кількості вчителів 1-4 та 5-11(12) класів за кваліфікаційними категоріями та типом місцевості в динаміці за
2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

1-4 класи										
Навчальний рік	Місто					Село				
	Спеціаліст вищої категорії	Спеціаліст I категорії	Спеціаліст II категорії	Спеціаліст	Усього	Спеціаліст вищої категорії	Спеціаліст I категорії	Спеціаліст II категорії	Спеціаліст	Усього
2017/2018	58,1%	19,2%	11,2%	11,5%	100%	40,5%	33,1%	13,2%	13,2%	100%
2018/2019	58,5%	19,0%	11,7%	10,9%	100%	42,7%	33,0%	13,1%	11,2%	100%
2019/2020	59,0%	18,7%	11,9%	10,5%	100%	44,5%	32,1%	12,6%	10,8%	100%
2020/2021	59,3%	18,5%	12,1%	10,1%	100%	46,4%	31,1%	12,4%	10,1%	100%
2021/2022	59,6%	18,5%	12,4%	9,5%	100%	48,3%	30,9%	12,5%	8,3%	100%
5-11(12) класи										
Навчальний рік	Місто					Село				
	Спеціаліст вищої категорії	Спеціаліст I категорії	Спеціаліст II категорії	Спеціаліст	Усього	Спеціаліст вищої категорії	Спеціаліст I категорії	Спеціаліст II категорії	Спеціаліст	Усього
2017/2018	56,9%	19,0%	11,8%	12,3%	100%	38,9%	31,9%	15,4%	13,7%	100%
2018/2019	58,1%	19,0%	12,0%	11,0%	100%	41,4%	31,9%	15,2%	11,5%	100%

2019/2020	58,8%	18,9%	11,8%	10,5%	100%		43,6%	32,0%	14,4%	10,1%	100%
2020/2021	58,9%	18,8%	12,0%	10,4%	100%		45,2%	31,5%	14,0%	9,3%	100%
2021/2022	58,9%	18,8%	12,2%	10,1%	100%		46,7%	31,0%	13,6%	8,7%	100%

Складено авторами за даними 83-РВК

За роки упровадження реформи НУШ в закладах загальної середньої освіти відбулося загальне зростання кількості педагогічних працівників із вищою освітою майже на 15,9% (табл. 5). Найсуттєвіше на цей показник вплинуло збільшення кількості вчителів – бакалаврів (на 53,3%). Найнижчий показник зростання спостерігається серед магістрів, кількість яких серед педагогічних працівників збільшилася лише на 13,4%.

Таблиця 5

Розподіл кількості педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Навчальний рік	Освітньо-кваліфікаційні рівні									
	Молодший спеціаліст		Бакалавр		Спеціаліст		Магістр		Усього	
2017/2018	19301		8156		41405		304377		373239	
2018/2019	18094		9842		36290		306270		370496	
2019/2020	16915	↓	9525	↓	33752	↓	306818	↓	367010	↓
2020/2021	16020		9661		32472		308550		366703	
2021/2022	23794		17482		51042		351609		443927	

Складено авторами за даними 83-РВК

Іншу картину спостерігаємо, якщо кількість педагогічних працівників в попередній таблиці замінити відсотками від загалу вчителів певного навчального року. Маємо наступне: серед молодших спеціалістів і спеціалістів зростання їх частки серед загалу педагогічних працівників відповідного навчального року практично відсутнє. Причиною цього, на нашу думку, є норми Закону України «Про вищу освіту»¹², який відмінняє ці освітньо-кваліфікаційні рівні з метою узгодження Національної рамки кваліфікацій з

¹² Про вищу освіту. Закон України. Редакція від 12.05.2022 р. Ст.74, Розділ XV. Прикінцеві і перехідні положення. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Серед бакалаврів маємо найбільший відсоток зростання частки (на 43,6%). Серед частки магістрів, навпаки, помічений незначний спад їх кількості на 3,03% (табл. 6).

Таблиця 6

Кількість педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

Навчальний рік	Освітньо-кваліфікаційні рівні									
	Молодший спеціаліст		Бакалавр		Спеціаліст		Магістр		Усього	
2017/2018	5,2%		2,2%		11,1%		81,6%		100%	
2018/2019	4,9%		2,7%		9,8%		82,7%		100%	
2019/2020	4,6%		2,6%	↓	9,2%		83,6%	↑	100%	
2020/2021	4,4%		2,6%		8,9%		84,1%		100%	
2021/2022	5,4%		3,9%		11,5%		79,2%		100%	

Складено авторами за даними 83-РВК

Зміни, що відбулися з контингентом педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями в містах і селах показано у таблиці 7. Загалом у сільській місцевості в закладах загальної середньої освіти кількість молодших спеціалістів більш ніж удвічі переважає кількість молодших спеціалістів у містах. А їх частка в селах за п'ять останніх років зменшилася на 0,9% на відміну від міст, де ця різниця склала лише 0,3%. Щодо магістрів, сільська місцевість також випереджає міста. А саме: у селах частка вчителів – магістрів зросла на 4,6%, у містах – на 1,2%. Частка вчителів з освітою «Бакалавр» збільшилася і в містах, і в сільській місцевості (на 1,1% і 0,7% відповідно).

Аналізуючи дані, наведені в таблиці 8, маємо наступну тенденцію: серед учителів початкової школи (1-4 класи) молодших спеціалістів сільської

місцевості більш ніж удвічі більше, ніж у містах. Проте їхня кількість упродовж років реформи НУШ пропорційно зменшується як в селі, так і в місті. Натомість кількість учителів з освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр» збільшилася в містах на 1,3%, а в селах – на 5,3%. Аналогічна динаміка спостерігається серед учителів базової і профільної школи (5-11(12) класи): протягом останніх п'яти років молодших спеціалістів у містах удвічі менше, ніж у селах, і їх кількість зменшується; кількість магістрів зростає (в селі на 4,1%, у місті – на 1,2%). Відмінність полягає в тому, що серед цієї категорії вчителів міських поселень на порядок менше тих, хто має освітньо-кваліфікаційний рівень «Молодший спеціаліст», порівняно з учителями сільської місцевості.

**Розподіл кількості вчителів за освітньо-кваліфікаційними рівнями та типом місцевості в динаміці за 2017/2018 –
2021/2022 н. рр., %**

Навчальний рік	Місто					Село				
	Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр	Усього	Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр	Усього
2017/2018	2,8%	1,9%	11,5%	83,9%	100%	6,9%	2,5%	12,3%	78,3%	100%
2018/2019	2,7%	2,3%	10,4%	84,6%	100%	6,5%	3,0%	10,3%	80,2%	100%
2019/2020	2,6%	2,3%	10,0%	85,1%	100%	6,2%	2,9%	9,4%	81,6%	100%
2020/2021	2,5%	2,5%	9,8%	85,2%	100%	5,9%	2,8%	8,7%	82,6%	100%
2021/2022	2,5%	3,0%	9,4%	85,1%	100%	6,0%	3,2%	7,8%	82,9%	100%

Складено авторами за даними 83-РВК

Розподіл кількості вчителів 1-4 та 5-11(12) класів за освітньо-кваліфікаційними рівнями та типом місцевості в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

1-4 класи										
Навчальний рік	Місто					Село				
	Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр	Усього	Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр	Усього
2017/2018	7,7%	2,2%	10,4%	79,8%	100%	17,4%	3,1%	10,5%	69,0%	100%
2018/2019	7,3%	2,9%	9,8%	80,1%	100%	16,4%	3,7%	9,0%	70,9%	100%
2019/2020	7,0%	3,0%	9,5%	80,6%	100%	15,5%	3,6%	8,7%	72,2%	100%
2020/2021	6,6%	3,3%	9,1%	81,0%	100%	14,8%	3,5%	8,3%	73,4%	100%
2021/2022	6,7%	3,8%	8,5%	81,1%	100%	15,1%	4,0%	6,7%	74,3%	100%
5-11(12) класи										
Навчальний рік	Місто					Село				
	Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр	Усього	Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр	Усього
2017/2018	0,6%	1,7%	12,0%	85,7%	100%	1,3%	2,3%	13,2%	83,3%	100%

2018/2019	0,6%	2,1%	10,7%	86,7%	100%		1,3%	2,7%	11,0%	85,0%	100%
2019/2020	0,6%	2,0%	10,3%	87,2%	100%		1,2%	2,5%	9,7%	86,6%	100%
2020/2021	0,6%	2,2%	10,1%	87,1%	100%		1,2%	2,4%	8,9%	87,5%	100%
2021/2022	0,7%	2,7%	9,8%	86,9%	100%		1,4%	2,8%	8,4%	87,4%	100%

Складено авторами за даними 83-РВК

2.1.2. Підвищення кваліфікації вчителів

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників у рамках НУШ є важливою складовою профілю сучасного вчителя. Останніми роками система підвищення кваліфікації вчителів зазнала суттєвої трансформації. Учитель самостійно обирає форми, види, напрями та суб'єкти підвищення кваліфікації¹³. Як показують попередні дослідження щодо стану реалізації НУШ в пілотних закладах освіти (2018 – 2021 рр.¹⁴), близько 70% учителів вважають, що за останні чотири роки система підвищення кваліфікації зазнала змін і ці зміни здебільшого позитивні. Оцінюючи характер змін, переважна більшість вчителів схвально оцінила можливість вибору провайдерів послуг з підвищення кваліфікації (40%) та впровадження дистанційної форми навчання (21%). Крім того, зазнала змін мотивація вчителів щодо підвищення власної фахової майстерності. Так, серед чинників, що мотивують учителів підвищувати фаховість, превалюють професійні, зокрема, можливість самореалізації (63,8%), більше свободи в здійсненні інноваційної діяльності (56,8%) і мотиваційний чинник «я просто люблю свою роботу» (54,9%). Водночас можливість отримувати більш високу зарплату стимулює працювати над удосконаленням своєї фаховості 41% учителів¹⁵.

Забезпечення педагогічними працівниками – головними провайдерами впровадження реформи НУШ – закладів загальної середньої освіти відображено в наступній діаграмі. За роки впровадження реформи прослідковується негативна тенденція щодо частки вчителів віком до 30 років. У 2020/2021 н. р. порівняно з 2017/2018 н. р. їх частка зменшилася на 32,5%. У той же час частка вчителів понад 60 років поступово збільшується, і до 2020/2021 н. р. зростання становило 15,1%. У 2021/2022 році ця частка

¹³ Можливості для вчителів 2020: підвищення кваліфікації. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/kvalifikatsii.pdf>

¹⁴ <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/rezultati-monitoringovih-doslidzhen/>

¹⁵ Дослідження щодо стану реалізації НУШ в пілотних закладах освіти. 2021 р. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/Pilot-NUS-Report-2021.pdf>

зменшилася за рахунок вчителів віком 51-60 років. Разом з тим частка 31-40-річних учителів залишилася стабільною за роки впровадження НУШ (рис. 7). Отже, зміна ставлення до вчителя в рамках реформування загальної середньої освіти, підняття престижу учительської професії, підвищення ставок педагогічним працівникам, акцент на підвищенні кваліфікації суттєво не вплинули на бажання молоді обирати цю професію або залишатися працювати в закладах освіти.

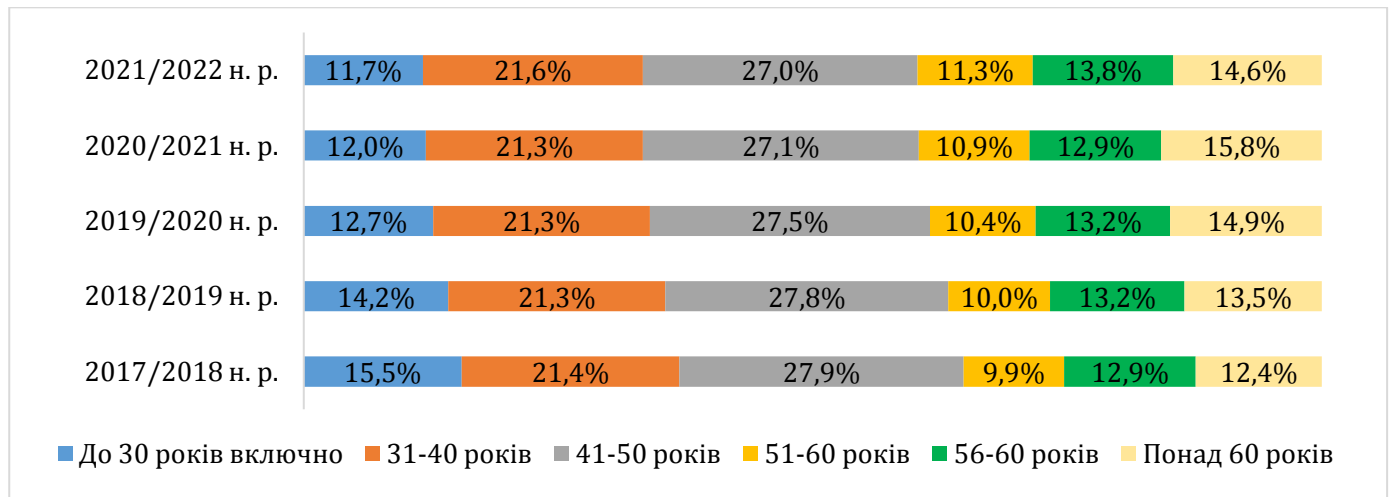
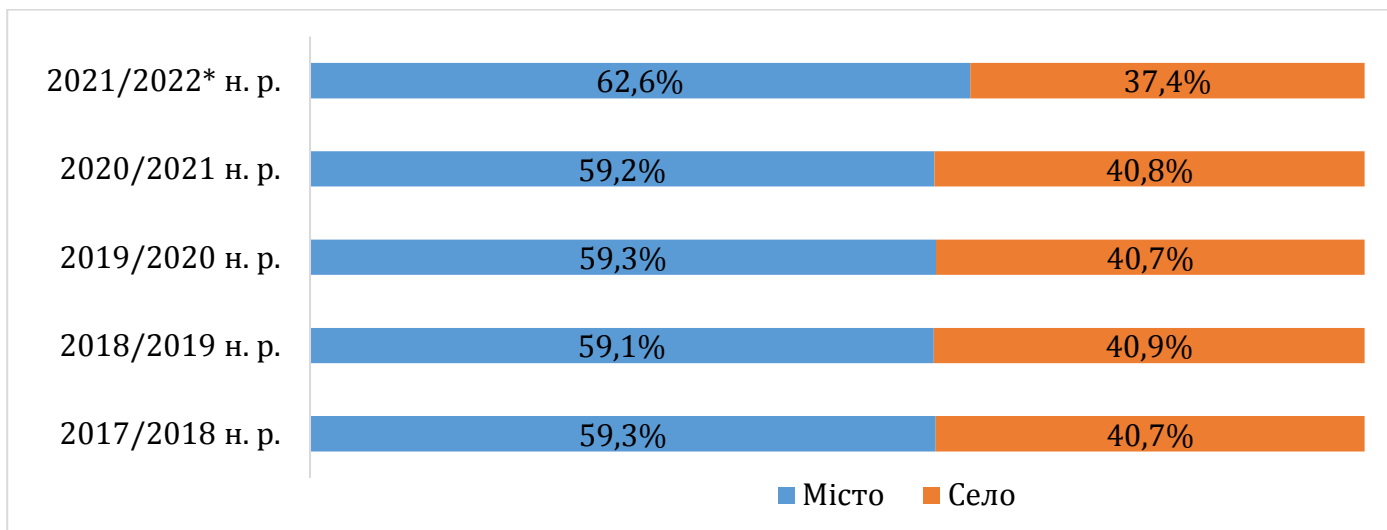

Рис. 7. Розподіл кількості педагогічних працівників за віком у динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

Побудовано авторами за даними 83-РВК

Аналіз розподілу вчителів пенсійного віку за типом місцевості, в якій функціонує заклад загальної середньої освіти, показує, що протягом усіх досліджуваних років співвідношення пенсіонерів у містах і селах залишається в межах статистичної похибки (рис. 8).

*За 2017/2018 – 2020/2021 н. рр. кількість пенсіонерів – учителів і керівників закладів загальної середньої освіти, за 2021/2022 н. р. кількість пенсіонерів – усього педагогічних працівників.

Рис.8. Розподіл кількості педагогічних працівників – пенсіонерів за типом місцевості в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

Побудовано авторами за даними 83-РВК

Аналіз динаміки частки учителів віком до 30 років у закладах освіти за типом місцевості дає підстави констатувати, що в сільській місцевості їх кількість, починаючи з 2017 року, поступово зменшується з 50,9% до 41,4% від загальної кількості учителів такої категорії в закладах загальної середньої освіти. У міських школах натомість спостерігається протилежна динаміка (рис. 9).

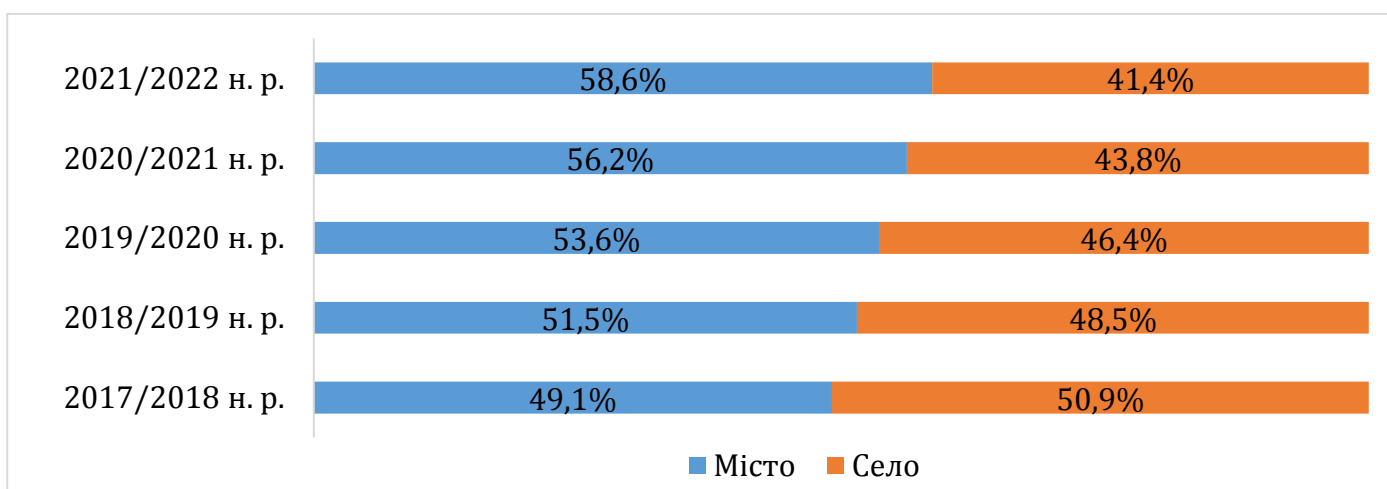

Рис. 9. Розподіл кількості педагогічних працівників віком до 30 років та типом місцевості в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

Аналогічна тенденція спостерігається у категорії вчителів, які працюють в закладах загальної середньої освіти менше трьох років. У сільській місцевості кількість таких учителів за роки впровадження реформ НУШ зменшилася на 9,6% (рис. 10). Зазначимо, що не можна ототожнювати вчителів до 30 років і тих, хто працює в закладах освіти менше трьох років. Проведене Інститутом освітньої аналітики у 2020 році дослідження щодо забезпечення педагогічними працівниками закладів освіти України дає наступні цифри: серед загалу педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти з вищою педагогічною освітою лише 66,6% отримали за останні три досліджувані роки дипломи про вищу освіту¹⁶. Науковці для пояснення такого факту наводять дві причини. Перша – стаж до 3 років можуть мати не лише молоді вчителі, але й ті, хто пішов працювати в школи не одразу після закінчення закладу вищої освіти. Друга – документ про вищу педагогічну освіту могли отримати ті вчителі, які вже не перший рік працюють у школі.

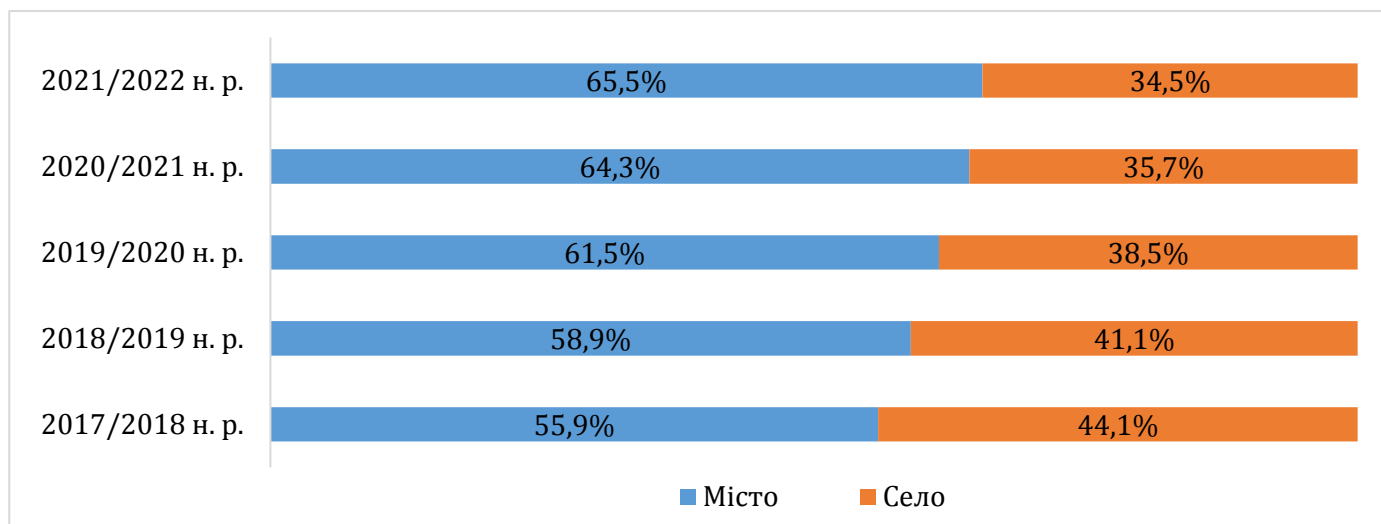

Рис. 10. Розподіл кількості педагогічних працівників, які мають стаж роботи до 3-х років за типом місцевості в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

¹⁶ Моніторинг забезпечення педагогічними працівниками закладів освіти України: методологічні підходи до прогнозування. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/1-na_sajt_AZ_Monitoring_potrebi_ZO_u_pedpratsivnikah-final.pdf

У дослідженні ми акцентуємо увагу на вчителів віком до 30-и років та тих, хто працює у закладі загальної середньої освіти менше 3-х років. Однією з причин є результати дослідження, представленого професором освіти та соціології Вищої школи освіти Пенсильванії Річардом Інгерсоллом¹⁷. Дослідник зазначає, що найбільш поширений вік учителів американських державних шкіл нині коливається від 30 до 40 років, тоді як у нульових роках він становив 50–60 років. Як зазначив експерт, «посивіння» викладачів майже закінчилося і професія стає більш «зеленою». Як наслідок, експерт прогнозує, що до 2030 року основну масу вчителів у США становитимуть особи 25–35 років. Такі ж тенденції спостерігаються у школах Європи. Дослідження Інституту Геллапа (США)¹⁸ пояснює, чому відбувається омолодження контингенту вчителів. Молодих учителів і учнів об'єднують спільні умови виховання, які сформували схожі цінності та алгоритми поведінки. А саме: вони не бачили світу без Інтернету, зростали за часів стрімкого розвитку цифрових технологій, соцмереж, чули змалечку про загрози екологічних катастроф, пандемій, тероризму, а нині на їх формування впливає ще й війна. Тому такі вчителі мають підходи до навчання, суголосні з сучасним розвитком цивілізації та нові вимоги до учнів. Дослідження дало змогу відповісти на запитання «Чого хочуть педагоги покоління художників?» (покоління від 7 до 25 років, їх ще називають «зумерами»):

1. Дбати про психологічне здоров'я. Так, 45% опитаних молодих учителів причинами полишити професію вчителя назвали стрес та психологічне вигорання.

2. У роботі з учнями молоді вчителі надають перевагу не виконанню навчальних вправ, а реалізації практично спрямованих суспільно корисних проєктів.

¹⁷ https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1109&context=cpre_researchreports

¹⁸ <https://edudownloads.azureedge.net/msdownloads/Microsoft-Staff-2030-Infographic.pdf>

3. Молоді вчителі прагнуть долучатися до віртуальних освітянських спільнот, оскільки представники цього покоління зазвичай бояться публічне визнання свого невміння.

4. Не ідеалізувати інформаційні технології: 62% опитаних вважають, що гаджети відвертають увагу учнів від занять. Молоді вчителі використовують гаджети лише як інструмент для вирішення актуальних проблем.

5. Виховувати та впливати: 46% опитаних молодих учителів свій вибір професії вчителя пояснили бажанням виховувати, впливати на майбутнє покоління, а не давати знання та вміння.

6. Ініціювати командну роботу, до якої залучати не тільки своїх вихованців, а й їхніх однолітків з інших шкіл чи країн.

7. Виховувати екологічно свідомих людей. Про це зазначила половина опитаних. До того ж, вони надають перевагу конкретним діям, а не обговоренням.

8. Бути корисними в різноманітті учнів. 91% молодих учителів налаштовані працювати в мультикультурних та інклюзивних класах.

Важливим напрямом, на думку авторів цього дослідження, є зміна співвідношення вчителів – жінок і вчителів – чоловіків у закладах загальної середньої освіти з моменту впровадження реформи НУШ. Матеріальне стимулювання вчителів за рахунок підвищення заробітної плати шляхом підвищення ставок (окладів), ймовірно, мало б спонукати чоловіків активніше долучатися до педагогічної / викладацької діяльності. На жаль, представлена нижче діаграма спростовує таке припущення. Маємо наступне: кількість чоловіків у закладах загальної середньої освіти протягом останніх п'яти років скоротилася на 6,6% (рис. 11).

Рис. 11. Розподіл кількості педагогічних працівників за статтю у динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

Побудовано авторами за даними 83-РВК

Аналіз розподілу педагогічних працівників за гендерним показником дозволяє зробити наступні висновки. У містах спостерігається незначне зростання показника «кількість вчителів-чоловіків у закладах загальної середньої освіти». У селах же частка педагогів – чоловіків більша, ніж у містах. У сільських закладах загальної середньої освіти кожен десятий педагогічний працівник – чоловік, у містах – кожен шістнадцятий (табл. 9).

Таблиця 9

Розподіл кількості педагогічних працівників за статтю та типом місцевості у динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

Навчальний рік	Місто			Село		
	Чоловіча	Жіноча	Усього	Чоловіча	Жіноча	Усього
2017/2018	6,2%	93,8%	100%	10,2%	89,8%	100%
2018/2019	6,1%	93,9%	100%	10,0%	90,0%	100%
2019/2020	6,1%	93,9%	100%	9,6%	90,4%	100%
2020/2021	6,3%	93,7%	100%	9,6%	90,4%	100%
2021/2022	6,3%	93,7%	100%	9,6%	90,4%	100%

Складено авторами за даними 83-РВК

У ході дослідження було проаналізовано гендерну складову педагогічного контингенту за рівнями освіти. Серед учителів початкової школи (1-4 класи) як в сільській місцевості, так і в містах частка чоловіків за досліджуваний період (2017-2022 рік) мала незначне скорочення на 0,3%. У базовій і профільній школі (5-11(12) класи) у містах спостерігається хоч і незначна, але позитивна динаміка щодо кількості педагогічних працівників чоловічої статі: на 0,1% частка вчителів – чоловіків зросла за п'ять років реформи. У сільській місцевості маємо негативну динаміку, частка чоловіків серед учителів цієї категорії зменшилася на 0,4% (табл. 10).

Таблиця 10

Розподіл кількості учителів 1-4 та 5-11(12) класів за статтю та типом місцевості в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., %

1-4 класи						
Навчальний рік	Місто			Село		
	Чоловіча	Жіноча	Усього	Чоловіча	Жіноча	Усього
2017/2018	0,8%	99,2%	100%	1,6%	98,4%	100%
2018/2019	0,6%	99,4%	100%	1,5%	98,5%	100%
2019/2020	0,5%	99,5%	100%	1,4%	98,6%	100%
2020/2021	0,6%	99,4%	100%	1,5%	98,5%	100%
2021/2022	0,5%	99,5%	100%	1,2%	98,8%	100%
5-11(12) класи						
Навчальний рік	Місто			Село		
	Чоловіча	Жіноча	Усього	Чоловіча	Жіноча	Усього
2017/2018	8,7%	91,3%	100%	14,8%	85,2%	100%
2018/2019	8,6%	91,4%	100%	14,4%	85,6%	100%
2019/2020	8,6%	91,4%	100%	13,9%	86,1%	100%

2020/2021	8,8%	91,2%	100%		13,8%	86,2%	100%
2021/2022	8,8%	91,2%	100%		13,9%	86,1%	100%

Складено авторами за даними 83-РВК

2.2. Кількість учнів на одного вчителя

Законом України «Про повну загальну середню освіту», ухваленим Верховною Радою України 16 січня 2020 року, визначено наступні рівні загальної середньої освіти¹⁹:

- ✓ початкова освіта (чотири роки);
- ✓ базова середня освіта (п'ять років);
- ✓ профільна середня освіта (три роки).

Для кожного рівня освіти розроблено державні стандарти, які визначають вимоги до результатів навчання учнів (Державний стандарт початкової освіти, Державний стандарт базової середньої освіти), деякі знаходяться на етапі розроблення (Державний стандарт профільної середньої освіти).

Показник «Кількість учнів на одного вчителя», на думку дослідників, може бути одним із чинників впливу на якість освіти. Таке припущення пояснюється тим, що за невеликої кількості учнів на одного вчителя створюються оптимальні умови для реалізації індивідуального підходу у навчанні. Для підтвердження чи спростування такого припущення необхідні додаткові дослідження з питань якості освіти як з урахуванням даних відповідних моніторингових досліджень, так і опосередковано через опитування учасників освітнього процесу (учителів, батьків учнів) з подальшою їх кореляцією на запропонований нами показник.

У даному ж дослідженні акцент робиться на статистичних даних щодо кількості учнів на одного вчителя в закладах загальної середньої освіти за

¹⁹ Про повну загальну середню освіту. Закон України. 2020. Стаття 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

роки впровадження реформи НУШ. Виходячи з такого підходу, ми маємо наступне: за п'ять років відбулося незначне (на 0,8 особи) збільшення кількості учнів на одного вчителя (рис. 12). Як розподілилися ці показники за регіонами України, можна ознайомитися у додатку 4.

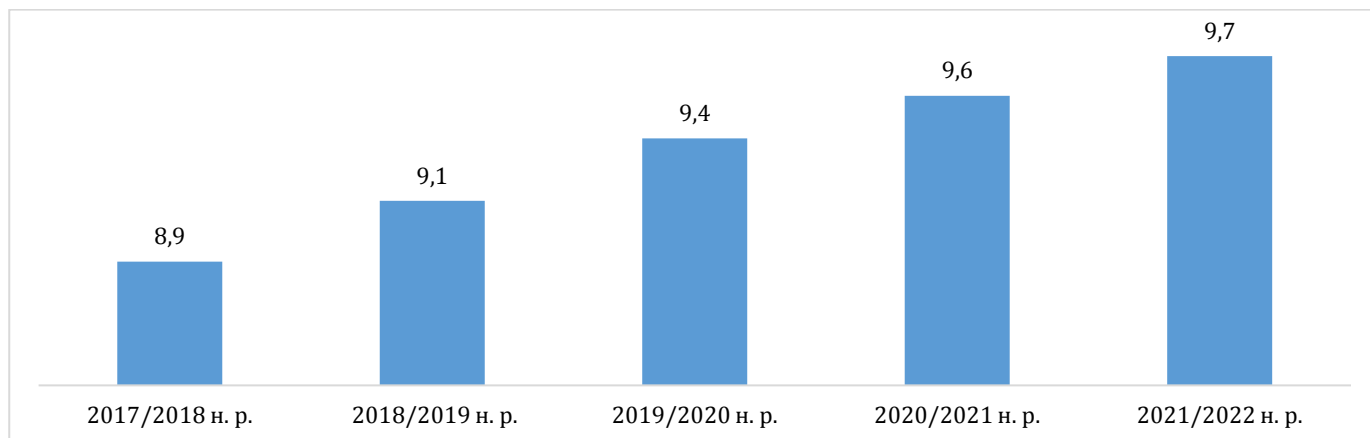

Рис. 12. Розподіл кількості учнів на одного вчителя за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Побудовано авторами за даними 76-РВК, 83-РВК

Аналіз показника «кількість учнів на одного вчителя» за типом місцевості, де розташований заклад загальної середньої освіти, дає підстави для певних висновків. У закладах освіти сільської місцевості майже вдвічі менше учнів на одного вчителя порівняно з містом. Лише за 2021-2022 навчальний рік спостерігається незначне скорочення цієї різниці. Окрім цього, у закладах освіти міських поселень цей показник збільшився після першого року впровадження реформи НУШ (2017-2018 н.р.), у селах – лише з 2021-2022 навчального року (рис. 13). Такі зміни у даних можна пояснити процесами децентралізації та оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти, які стартували паралельно зі стартом освітньої реформи і стосуються здебільшого сільської місцевості.

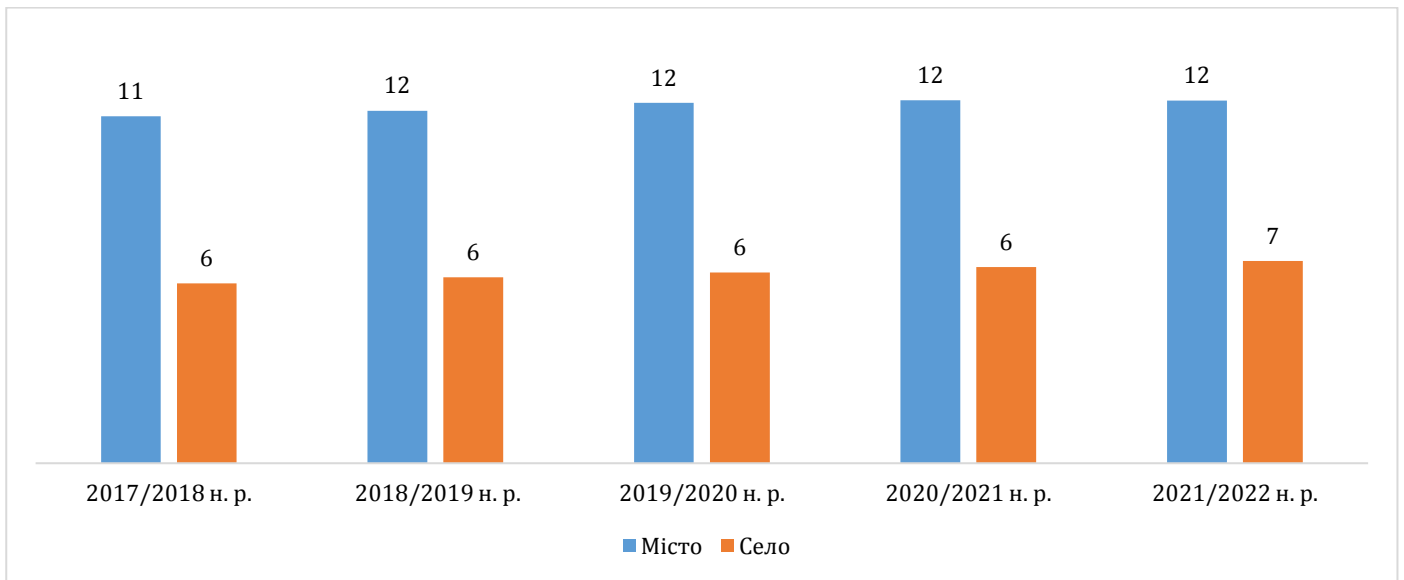

Рис. 13. Розподіл кількості учнів на одного вчителя за типом місцевості в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Побудовано авторами за даними 76-РВК, 83-РВК

У попередніх двох діаграмах обрахунок кількості учнів на одного вчителя враховував спеціальні школи й школи-інтернати. У наступній діаграмі виокремлено дві позиції для розрахунку цього показника («кількість учнів, кількість учителів») уже без урахування спеціальних шкіл і шкіл-інтернатів. Відповідно маємо іншу картину. У початковій школі (1-4 класи) вчителі працюють з більшою ніж у базовій і профільній школі (5-11(12) класи) кількістю учнів. Для початкової школи порівняно з базовою і профільною школою різниця за показником «Кількість учнів на одного вчителя» у 2017/2018 н. р. складала 38,9%. За п'ять років реформи НУШ різниця скоротилася і у 2021/2022 н. р. становить 31,6%. Крім того, на всіх рівнях освіти відбулося зростання показника по початковій школі на одну особу (учня), по базовій і профільній школі – на дві особи (рис. 14).

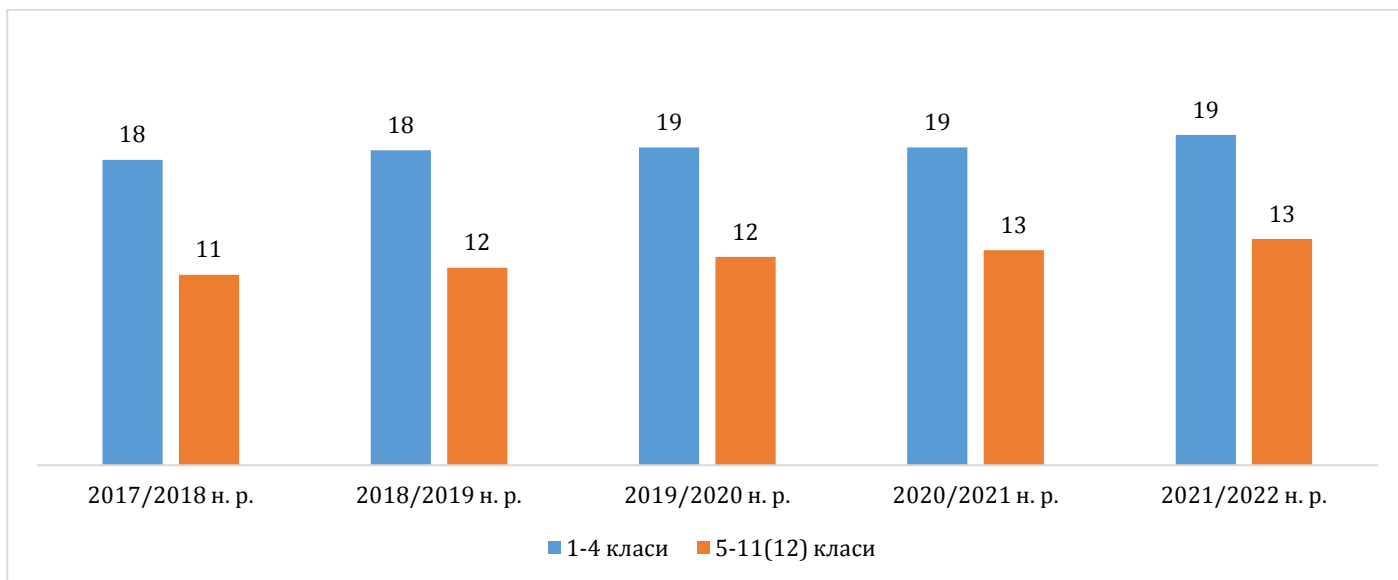

Рис. 14. Розподіл кількості учнів на одного вчителя за рівнями освіти в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Побудовано авторами за даними 76-РВК, 83-РВК

2.3. Наповнюваність (розмір) класу

Відповідно до Закон «Про повну загальну середню освіту» встановлено мінімальну і максимальну кількість учнів у закладі загальної середньої освіти. А саме: в одному класі не може бути менше 5 учнів. У той же час наповнюваність не може перевищувати для початкових класів 24 учня, для класів базової та профільної школи – 30 учнів²⁰. Чому необхідно звернути увагу на цей показник? Розрахункова наповнюваність класу (РНК) – один із показників, що використовується для розрахунку формули розподілу освітньої субвенції, яка надається державою для місцевих бюджетів на заробітну плату педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Зокрема, формула розглядає РНК як середній рівень наповнюваності класів закладів загальної середньої освіти відповідної територіальної громади (або середній рівень наповнюваності класів закладів загальної середньої освіти, фінансування яких здійснюється з відповідного обласного

²⁰ Про повну загальну середню освіту. Закон України. 2020. Стаття 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

бюджету) за умови раціональної організації шкільної мережі²¹. Залежно від фактичної наповнюваності класу (ФНК), засновники закладу освіти або мають достатній ресурс для виплати заробітної плати вчителям (якщо ФНК вища за РНК), або відчують його нестачу (якщо ФНК нижча за РНК) і вимушені компенсувати заробітну плату вчителям з місцевого бюджету. За розрахунками команди експертів РНК для Києва за досліджувані роки (з 2017 року) становила 27,5 (окрім 2019, 2020 рр. – 27²²²³), для обласних бюджетів – 20 учнів у класі²⁴²⁵.

Крім того, проведені за підтримки МОН України моніторингові дослідження показують певну кореляцію між наповнюваністю класу й результатами навчальної діяльності учнів. Наприклад, за результатами проведеного у 2018 році Українським центром оцінювання якості освіти моніторингового дослідження щодо сформованості читацької і математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти з'ясовано, що велика наповнюваність класу не є суттєвою перешкодою на шляху досягнення учнями високих результатів, особливо з читання. Разом із тим у класах з максимальною наповнюваністю успішність із математики дещо нижча, ніж у класах середньої наповнюваності²⁶. Це опосередковано підтверджується і даними моніторингового дослідження «Міжнародна програма з оцінки освітніх досягнень учнів» (Programme for International Student Assessment, PISA), проведеного у 2018 році Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (Organisation for Economic

²¹ Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1088 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20.12.2021 р. № 1364). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2017-%D0%BF#n10>

²² Про внесення змін до формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2019-%D0%BF#Text>

²³ Про внесення змін до формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.02.2020 р. № 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-2020-%D0%BF#Text>

²⁴ Про розрахунок обсягу освітньої субвенції на 2021 рік. Лист МОН України від 26.05.2021 р. № 1/11-3775. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/60a/e3b/ded/60ae3bded65b3401240392.pdf>

²⁵ Про розрахунок обсягу освітньої субвенції на 2022 рік. Лист МОН України від 30.12.2021 р. № 1/23219-21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/61d/55f/1f5/61d55f1f528c0103159233.pdf>

²⁶ Об'єктивні дані про освіту в Україні: оприлюднено звіт за підсумками другого циклу моніторингу якості початкової освіти. 1.09.2022. URL: <http://surl.li/cxood>

Cooperation and Development, OECD). Фінські діти показали одні з найкращих результатів з усіх країн-учасниць дослідження. А саме: у читацькій грамотності, головній темі PISA 2018, 15-річні діти з Фінляндії набрали 520 балів у порівнянні з середнім показником у 487 балів у країнах ОЕСР, з математики – 507 (489), з природничих наук – 522 (489)²⁷. Чому акцентуємо увагу на освітній системі Фінляндії? Тому що вона показує такі високі результати попри те, що вчителі працюють у досить великих за наповнюваністю класах.

Громадська організація «Центр підтримки реформ» у співпраці з Командою підтримки реформ МОН України у 2019 році провела дослідження щодо ефективності впровадження НУШ і виявила диспропорцію у наповнюваності початкових класів і її вплив на ефективність навчання. Так, 19% педагогів працюють в класах з кількістю понад 30 учнів, що суперечить Закону України «Про повну загальну середню освіту». Крім того, за оцінкою 91,2% вчителів, учасників дослідження, така кількість учнів у класі ускладнює ефективну роботу й навчання²⁸.

Проведене ДНУ «Інститут освітньої аналітики» у 2020 році моніторингове дослідження щодо стану впровадження реформи Нової української школи дало підстави для дещо іншого висновку: вчителі початкових класів позитивно оцінюють навчальні досягнення учнів, які навчаються у класах з наповнюваністю понад 25 осіб. Учителі відмічають, що в усіх / майже усіх учнів у таких класах сформовано вміння перевіряти написане (48,5%) та обчислювати усно (48,1%), що є ознакою сформованих жорстких (предметних) навичок. Натомість лише третина (найменше) цих учителів обирають сформованість в усіх / майже усіх їхніх учнів здатності проявляти ініціативу під час заходів у класі (м'які навички) (рис. 15)²⁹. Отже, можемо говорити, що в наших учителів, на відміну від фінських колег, у

²⁷ Finland. Student performance (PISA 2018). URL: <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=FIN&treshold=10&topic=PI>

²⁸ Моніторинг НУШ. Перший етап, 2019-2020 рр. Результати та рекомендації. URL: <http://surl.li/pidc>

²⁹ Загальнодержавне моніторингове дослідження впровадження реформи НУШ. Аналітична довідка. 2020 р. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Uprovadzhennya-NUSH_2020.pdf

більших за наповнюваністю учнями класах, краще формуються предметні вміння (hard skills), ніж надпредметні (soft skills), які визначають рівень компетентності учня і на формуванні яких акцентується увага реформи НУШ. Це ж підтверджують висновки дослідження, наведеного у попередньому абзаці.

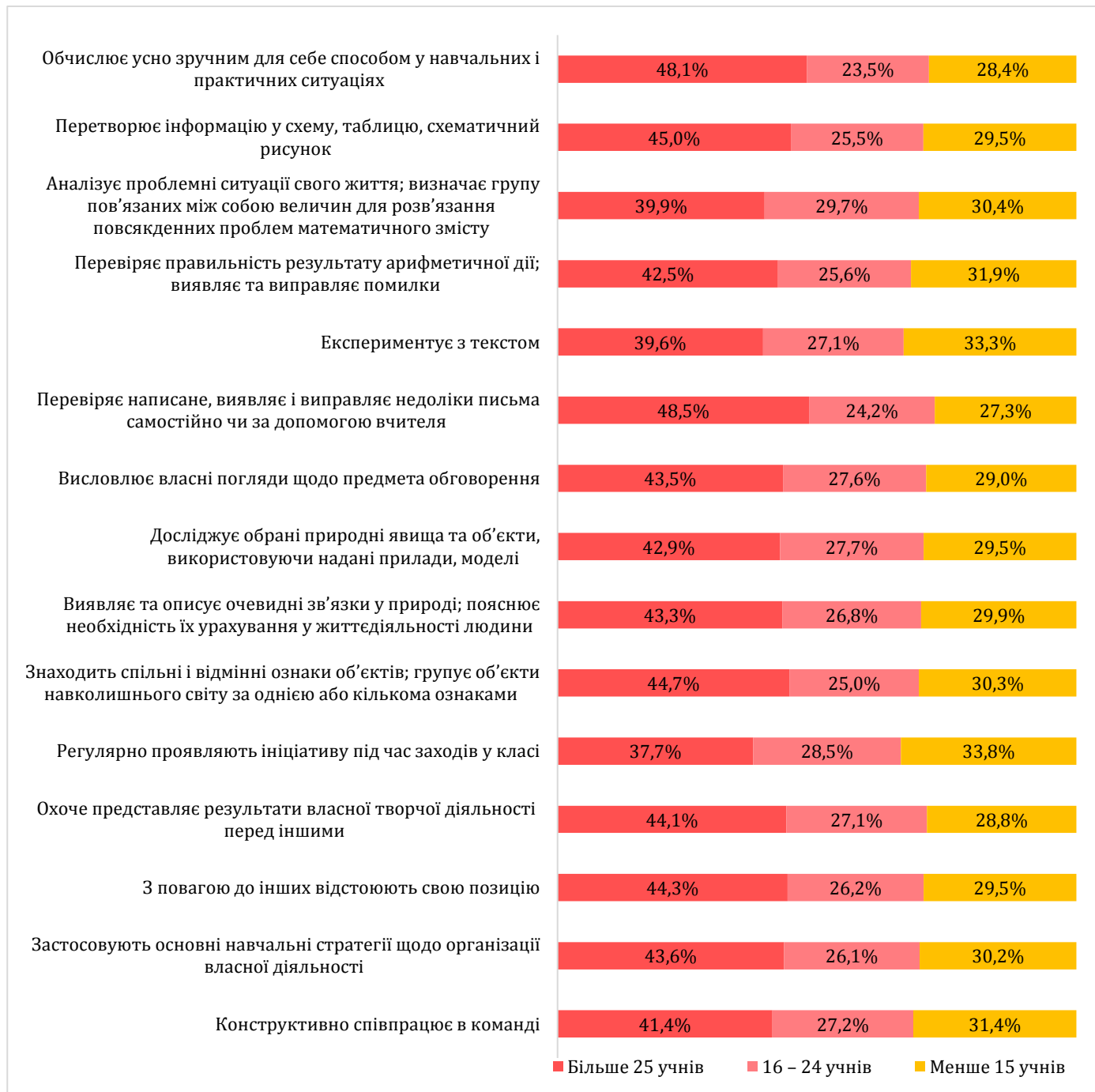

Рис. 15. Розподіл відповідей учителів щодо результатів освітньої діяльності другокласників за наповнюваністю учнів у класі, 2020 р., %

Побудовано авторами за даними Загальнодержавного моніторингового дослідження впровадження реформи НУШ. 2020 р. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Uprovadzhennya-NUSH_2020.pdf

Чи дотримано вимог Закону щодо наповнюваності класів у закладах загальної середньої освіти протягом років упровадження реформи Нової української школи? Відповідь на це запитання дають наступні діаграми. Так, у початковій школі середня наповнюваність класу упродовж п'яти років упровадження НУШ зберігає стабільний показник 20 учнів. У базовій і профільній школі наповнюваність збільшилася на 1-го та 2-х учнів відповідно (рис. 16). Як розподілилися ці показники за регіонами України та рівнями освіти, можна ознайомитися у додатку 5.

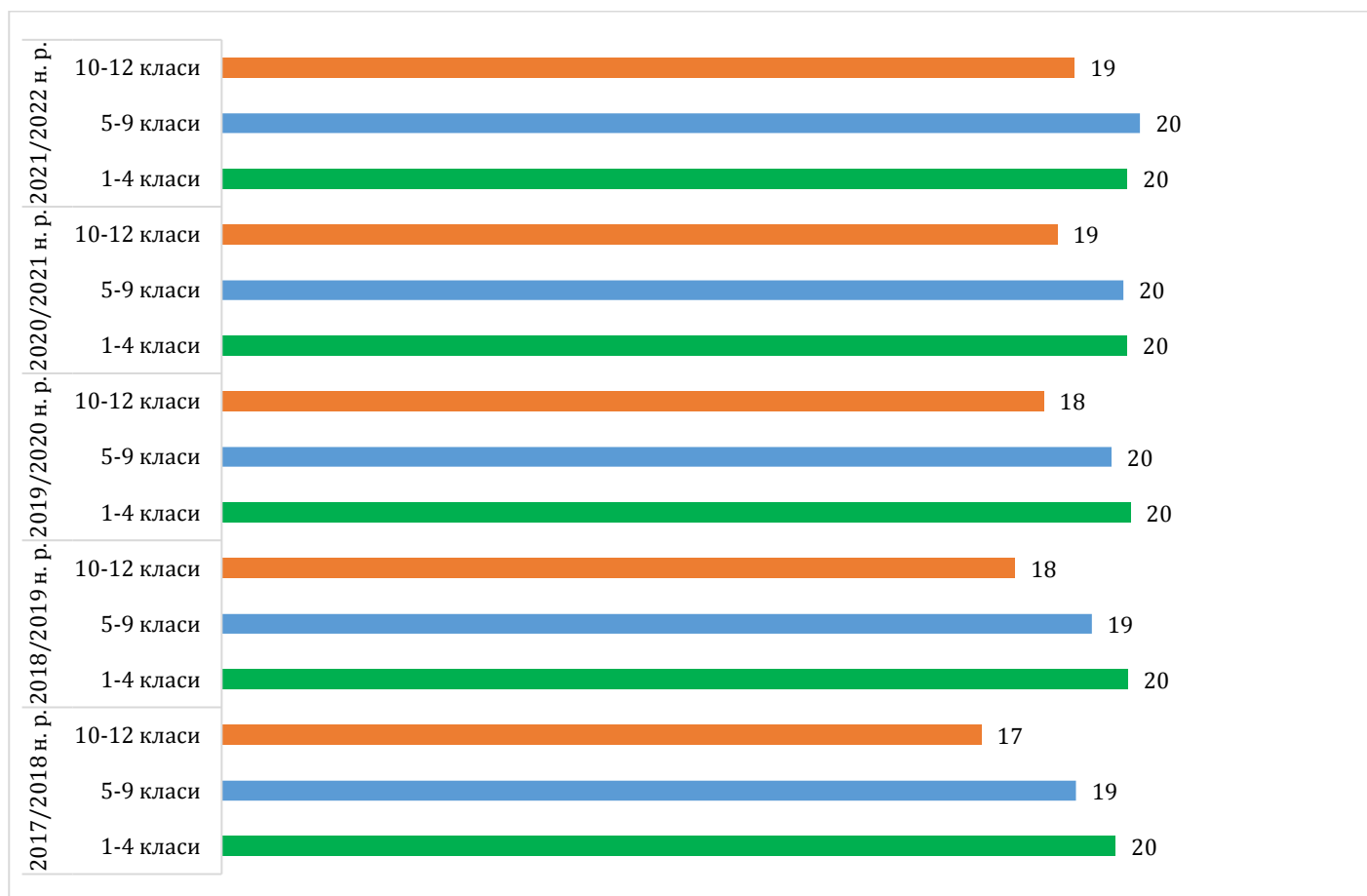

Рис. 16. Розподіл наповнюваності класу (середній показник розміру класу) за рівнями освіти в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Побудовано авторами за даними 76-РВК

Загалом показник «Наповнюваність класів» за роки реформи демонструє зростання на одну особу учня (рис. 17). Це можна пояснити процесами децентралізації й оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти.

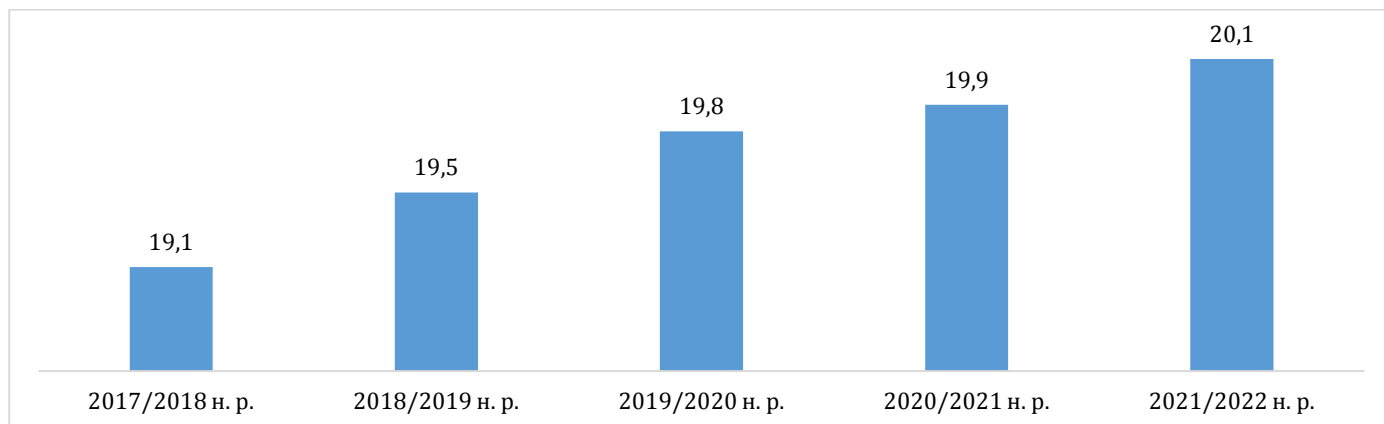
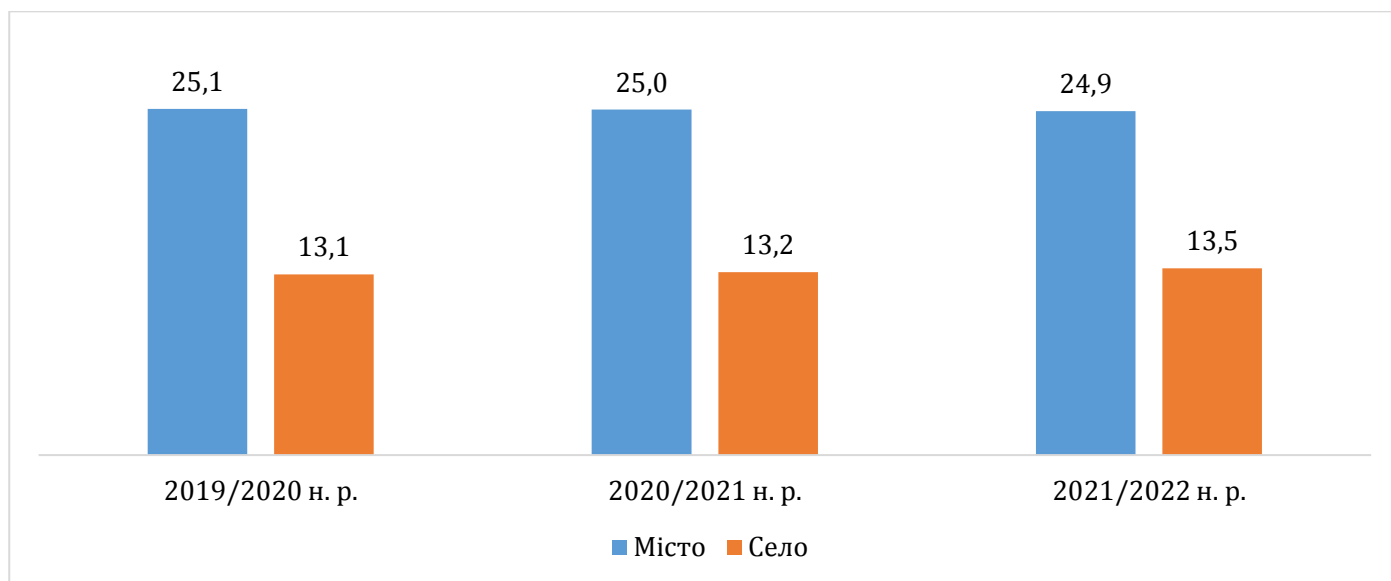

Рис. 17. Розподіл наповнюваності класу за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Побудовано авторами за даними 76-РВК

Аналіз розподілу даного показника за типом місцевості дозволяє зробити наступний висновок. Можливостей для оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти ще достатньо як в містах, так і в сільській місцевості. Натомість за три роки спостерігається скорочення різниці між наповнюваністю класів у містах і селах. У 2019/2020 н. р. різниця складала 12 учнів, у 2021/2022 н. р. – 11,4 (рис. 18).

**Рис. 18. Розподіл наповнюваності класу за типом місцевості в динаміці за 2019/2020
– 2021/2022 н. рр.*, осіб**

Побудовано авторами за даними 76-РВК

* За 2017/2018, 2018/2019 н. рр. не обрахований показник, оскільки у інформаційних бюлетенях відсутні окремі позиції «Кількість класів» у сільській/міській місцевості.

Описані вище показники про стан освіти належать до національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти³⁰ (наказ МОН України від 10.09.2016 р. № 1116) і були розроблені ДНУ «Інститут освітньої аналітики» з урахуванням принципів побудови системи міжнародних освітніх індикаторів ОЕСР та Євростату. Крім того, індикатори трансформовані в освітні індикатори Solid Info³¹ і наразі використовуються для формування вітчизняної освітньої політики Міністерством освіти і науки України, органами управління освітою різного рівня підпорядкування та засновниками закладів загальної середньої освіти. Solid Info також враховують як попередньо розроблені індикатори, так і освітні індикатори ОЕСР і Євростату. Це дозволяє співставляти дані по наведених індикаторах в Україні з даними в інших країнах.

Зазначимо, що на початок нового 2022/2023 н. р. збір оперативних даних МОН України або збір офіційної щорічної освітньої статистики в умовах воєнного стану значно ускладнюється. Це стосується й уточнення описаних вище показників, наприклад, даних про учнів та вчителів, які виїхали за межі України, або тих, які перебувають на окупованих територіях тощо. Тому коригування наведених вище показників / індикаторів, з урахуванням функціонування закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні ми залишимо до часу, коли будуть зібрані й верифіковані необхідні для цього статистичні дані.

³⁰ Про затвердження і введення в дію переліку національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти та методології їх обрахунку. Наказ МОН України від 19.09.2016 р. №1116. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=155>

³¹ <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/solid-info/>

Упродовж п'яти років упровадження реформи НУШ на фоні збільшення кількості учнів (в основному за рахунок міст) на 7,95%, спостерігається зменшення кількості вчителів (в основному за рахунок села) на 0,6%. Це зумовило збільшення кількості вакантних посад (ставок) учителів на 71,3% (за рахунок міст). Натомість у сільській місцевості кількість вакантних посад (ставок) учителів скоротилася вдвічі (54,9%). Загалом частка вакансій від загальної кількості учительських ставок складає у 2021/2022 н. р., наприклад, лише 1,1%.

Роки освітньої реформи сприяли зростанню професійного рівня педагогічних працівників, особливо в сільській місцевості, де частка спеціалістів вищої кваліфікаційної категорії зросла за п'ять років на 7,8% (у містах – на 1,8%). Загалом зросла на 15,9% кількість учителів з вищою освітою, особливо магістрів (на 53,3%).

На жаль, підвищення престижу праці вчителя, зміна ставлення до вчителя в рамках реформи не вплинуло на бажання молоді залишатися працювати в школі. За п'ять років частка вчителів віком до 30 років зменшилася на 32,5% (в основному за рахунок села), а старших 60 років – зросла на 15,1% (в основному за рахунок міст). Скоротилася також на 6,6% і кількість чоловіків у вчительській професії (за рахунок села).

Показник «Співвідношення «учень/вчитель»» зріс на 0,8 осіб (з 8,9 учнів у 2017/2018 н. р. до 9,7 учнів у 2021/2022 н. р.). У сільській місцевості він удвічі менший за міські поселення. Проте у 2021/2022 н. р. ця різниця скоротилася і складає 12 учнів на одного вчителя у містах, 7 – у селах.

Показник «Наповнюваність класу» зріс на 1 особу (з 19,1 учня у 2017/2018 н. р. до 20,1 учень у 2021/2022 н. р.). У сільській місцевості він майже вдвічі менший за міські поселення. Проте у 2021/2022 н. р. ця різниця скоротилася – маємо 24,9 учнів в класі в містах, 13,5 – у селах.

3. Аналіз випускників педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти за 2020 – 2021 рр.

Підготовку до вирішення освітніх викликів сьогодення покладено на заклад вищої освіти, де майбутній учитель отримує фахову педагогічну освіту. Тому цей розділ присвячений аналізу обсягів підготовки закладами вищої освіти майбутніх учителів за останні два роки.

У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що державна політика у сфері вищої освіти забезпечується, зокрема, через створення для випускників вишів рівних умов і можливостей для вибору місця першої роботи. А для підприємств/організацій, які працевлаштують випускника – через створення певних механізмів стимулювання³². Крім того, випускники педагогічних закладів вищої освіти, у разі укладання угоди про відпрацювання не менше трьох років у закладах освіти сільської місцевості, забезпечуються безоплатним житлом з опаленням і освітленням³³, їм надається одноразова адресна грошова допомога³⁴. Таким матеріальним заохоченням держава створює умови і передбачає певні гарантії, щоб випускники педагогічних вишів йшли працювати в заклади освіти, зокрема і загальної середньої. Проте подекуди вони стикаються з відсутністю зацікавленості роботодавців брати на роботу недостатньо освічену і без досвіду роботи молодь. З іншого боку, молода людина, не знайшовши роботу за фахом, починає шукати інші шляхи заробітку, тим самим втрачаючи свою кваліфікацію та навички, здобуті під час освіти. Врешті-решт, частина молоді втрачає бажання офіційно працювати взагалі. Умови ж на сучасному ринку праці продиктовані жорсткими вимогами ринкової економіки, яка, зазвичай, прихильна до спеціалістів із досвідом роботи, тому молодим працівникам буває важко отримати роботу.

³² Про вищу освіту. Закон України. Редакція від 12.05.2022 р. Ст. 3.
[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text)

³³ Про вищу освіту. Закон України. Редакція від 12.05.2022 р. Ст. 64.
[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text)

³⁴ Про затвердження Порядку надання одноразової адресної грошової допомоги деяким категоріям випускників закладів вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.12.2019 р. № 1588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0206-20#n5>

Уважаємо, що запроваджений Міністерством освіти і науки України моніторинг працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти, який організовано на виконання Закону України «Про вищу освіту»³⁵, є одним із шляхів забезпечення якісного державного нагляду та підтримки запровадженого механізму працевлаштування молоді та випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти. Звіт за результатами моніторингу був оприлюднений у лютому 2022 року на сайті МОН³⁶. З огляду на тематику цього дослідження, акцентуємо увагу на тому, що загальноосвітні тенденції розвитку ринку праці вказують на поступове розмивання поняття роботи за здобутою освітою, за винятком окремих та відносно стабільних професійних груп (наприклад, з медичною й педагогічною освітою). Крім того, Державний класифікатор професій потребує осучаснення. Тому при проведенні моніторингу було застосовано обмеження щодо дослідження лише випускників, які здобули педагогічну та медичну освіту. Для педагогічного напрямку були вибрані особи, які здобули освіту в галузях 01 «Освіта/Педагогіка» (та низці спеціальностей, при підготовці за якими в закладах освіти поширена практика присвоєння педагогічних кваліфікацій).

Аналіз проведено за укрупненими групами та деякими окремими спеціальностями³⁷. Було з'ясовано, що частка працевлаштованих (зайнятих та умовно зайнятих) випускників за спеціальністю педагогічного спрямування осіб в середньому складає 58,7%. З діаграми 19 видно, що показник працевлаштування випускників зі спеціальностями «Соціальна робота та соціальне забезпечення» (61,2%), «Освіта» (60,2%) і «Біологія, природничі науки, математика (крім фізики)» (58,8%) вищий за середній по всіх досліджуваних групах спеціальностей. Серед виділених нами спеціальностей

³⁵ Про вищу освіту. Закон України. Редакція від 12.05.2022 р. Ст. 64.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

³⁶ <https://mon.gov.ua/ua/news/pidvedeno-pidsumki-pershogo-monitoringu-pracevlashtuvannya-vipusknikiv-zakladiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>

³⁷ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/02/03/01/Zvit.z.monitorynhu.pratsevlashtuvannya-2022-02-03.pdf>

найменше працевлаштованих серед тих, хто отримав диплом зі спеціальності «Дизайн, хореографія, образотворче мистецтво» (45,1%). Отже, усереднений показник працевлаштованих за педагогічними спеціальностями, які на момент моніторингу (2021 рік) працювали три роки або не більш ніж за три місяці до дати спостереження звільнилися, становить 54,0%.

**Зайнятий* - найманий працівник відповідно до здобутої педагогічної освіти за основним місцем роботи та/або сумісництвом, договором цивільно-правового характеру; *умовно зайнятий* - був зайнятий відповідно до здобутої педагогічної освіти за основним місцем роботи або за сумісництвом, договором цивільно-правового характеру і звільнився не більше ніж за три місяці до дати спостереження³⁸.

Рис. 19. Розподіл кількості працевлаштованих випускників за укрупненими групами спеціальностей, 2021 р., %

Побудовано авторами за даними

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/02/03/01/Zvit.z.monitorynhu.pratsevlashtuvannya-2022-02-03.pdf>

За даними реєстру документів про освіту, акумульованих у ЄДЕБО, наданих за нашим запитом ДП «Інфоресурс», найбільша частка випускників 2020 і 2021 років з педагогічними спеціальностями отримали освіту за спеціальністю «Середня освіта» (61,21% і 59,98% відповідно). Отже, цей показник у 2021 році зменшився на 1,2% порівняно з 2020 роком. Натомість,

³⁸ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/02/03/01/Zvit.z.monitorynhu.pratsevlashtuvannya-2022-02-03.pdf>

у 2021 році збільшилася частка випускників за спеціальностями «Освіта, педагогічні науки» (на 1,3%) та «Фізична культура і спорт» (на 0,4%) (рис. 20).

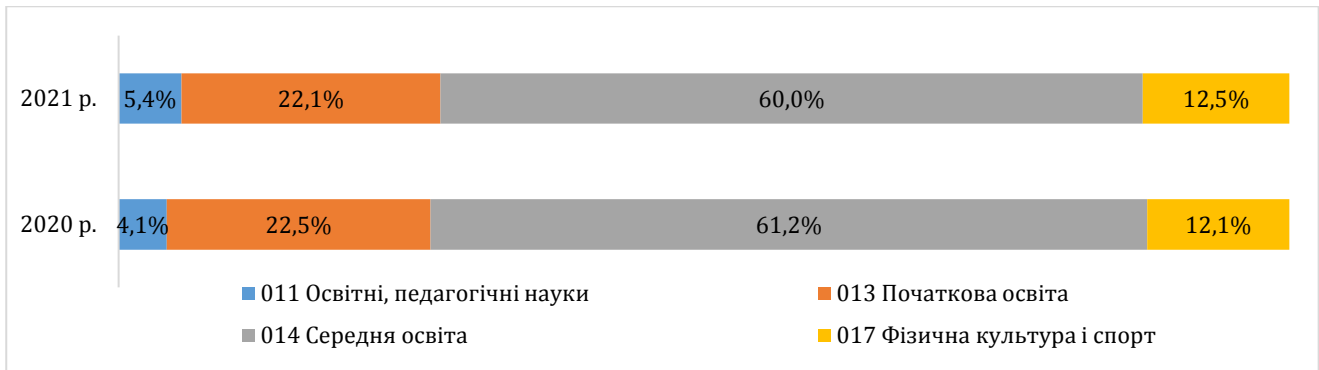

Рис. 20. Розподіл кількості випускників закладів вищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» в динаміці за 2020 – 2021 рр., %

Побудовано авторами за даними ДП «Інфоресурс», що містяться у Реєстрі документів про освіту ЄДЕБО.

Ці ж дані, уже в особах, наведені на наступній діаграмі (рис. 21) та додатку 6. Отже, загалом ми маємо 37 670 осіб, які отримали диплом про педагогічну освіту у 2020 році і 35 601 особа – у 2021 році. Частку працевлаштованих випускників (54,0%), визначену за результатами моніторингу працевлаштування випускників, можна використати для необхідного нам обчислення з певною долею обмеження. Отже, можемо припустити, що в 2020 році повинні були влаштуватися у заклади загальної середньої освіти 20 341 випускник, у 2021 – 19 225 осіб. Натомість рис. 7 демонструє, що частка вчителів віком до 30 років скоротилася протягом останніх двох років. Вище зазначалося, що серед досліджуваних випускників вишів не всі можуть мати вік до 30 років. Проте скорочення частки вчителів цієї категорії може говорити про їхнє активне звільнення. Настільки активне, що навіть кількість працевлаштованих не дає можливості вийти на позитивну динаміку за цим показником.

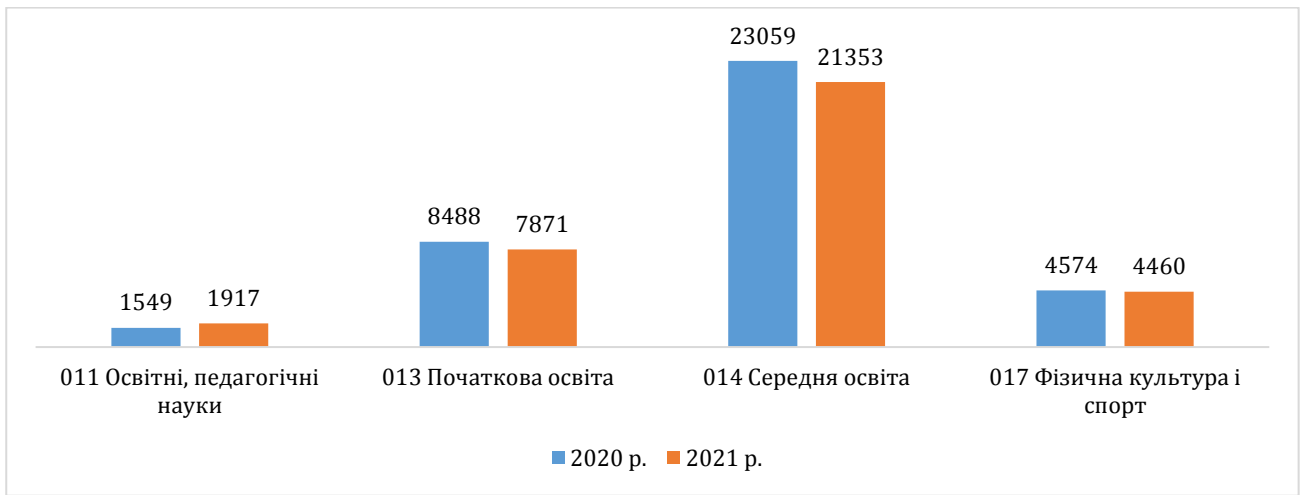

Рис. 21. Розподіл кількості випускників закладів вищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» в динаміці за 2020 – 2021 рр., осіб

Побудовано авторами за даними ДП «Інфоресурс», що містяться у Реєстрі документів про освіту ЄДЕБО.

Майже порівну розподіляється частка випускників закладів вищої освіти, які отримали ступені освіти бакалавра та магістра за два досліджуваних роки. Крім того, серед загалу випускників вишів спостерігається зростання частки випускників освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» на 4,04% за цей період. Майже на такий же відсоток (4,15%) зменшилася частка випускників – магістрів (рис. 22). У регіональному розрізі інформація подана у додатку 7.

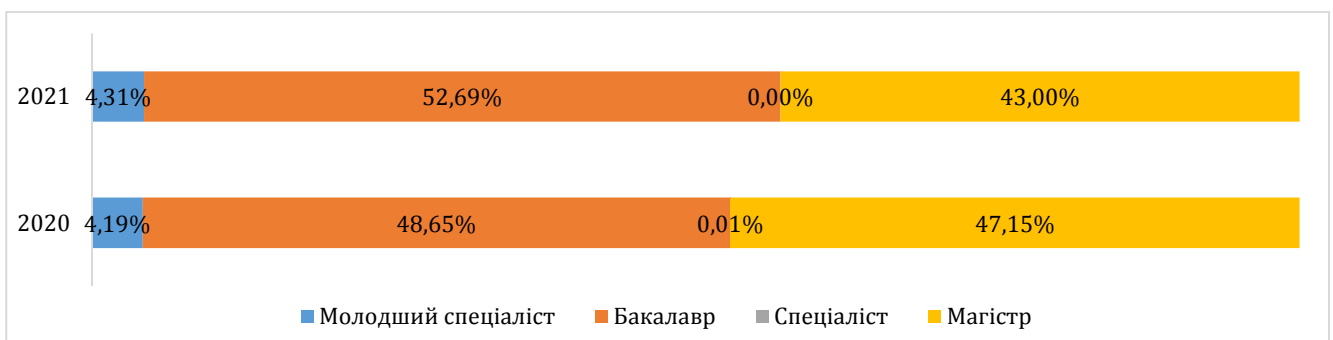

Рис. 22. Розподіл кількості випускників педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем за 2020 – 2021 рр., %

Побудовано авторами за даними ДП «Інфоресурс», що містяться у Реєстрі документів про освіту ЄДЕБО.

Порівняння рис. 22 і 23 демонструє певну диспропорцію в частках випускників / вчителів за освітньо-кваліфікаційними рівнями освіти. Звичайно, не можна здійснювати безпосереднє порівняння, оскільки на рис. 22 зазначені випускники вишів за педагогічними спеціальностями за два останні роки. Відомо, що не всі з них пішли працювати в заклади загальної середньої освіти. Натомість на рис. 23 представлено дані по всіх педагогічних працівниках (різних вікових категорій і різного терміну роботи на посаді вчителя). Але певні висновки із цього порівняння зробити можливо. Різницю частки вчителів з освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст» і випускників за цим же рівнем можна пояснити введенням в дію Закону України «Про вищу освіту»³⁹, згідно якого, як вже наголошували раніше, запроваджено кваліфікаційні рівні вищої освіти відповідно до Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Наслідком цього стало те, що останній прийом на навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст» відбувся у 2015 році, за рівнем «Молодший спеціаліст» – у 2019 році.

Показовими, на нашу думку, є дані про випускників і вчителів – молодших спеціалістів. Їхня кількість і напрямок динаміки на обох діаграмах практично однаковий. Отже, щодо даної категорії випускників можна припустити, що потреби закладів загальної середньої освіти цілком задовольняються в кількості вчителів цієї категорії.

Значний відсоток бакалаврів з педагогічною освітою – випускників закладів вищої освіти – дозволяє спрогнозувати зростання їхньої кількості в майбутньому і серед вчителів, навіть, якщо припустити, що частина з цих випускників не працевлаштуються за спеціальністю. Щодо категорії вчителів – магістрів, то їхня кількість, з огляду на частку випускників цього рівня, може зменшуватися. Отже, з часом в закладах загальної середньої освіти частка вчителів – бакалаврів і магістрів поступово буде вирівнюватися.

³⁹ Про вищу освіту. Закон України. Редакція від 12.05.2022 р. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text)

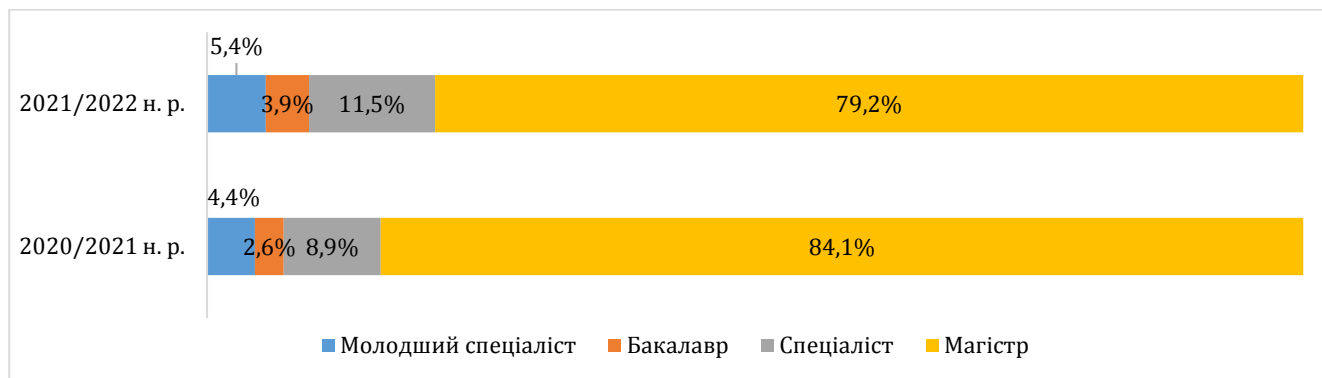

Рис. 23. Розподіл кількості педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями за 2020-2021 рр., %

Побудовано авторами за даними 83-РВК

Таким чином, попри створені державою умови для підвищення мотивації випускників вишів до працевлаштування у заклади загальної середньої освіти, у середньому лише 54,0% працюють за отриманою спеціальністю більше трьох років. Крім того, протягом п'яти років упровадження реформи НУШ спостерігається негативна динаміка серед вчителів віком до 30 років, які працюють у закладах загальної середньої освіти, що в результаті не дозволяє компенсувати кількість молодих педагогів, які залишають професію, чи навіть збільшити їх кількість. До того ж, орієнтовна частка працевлаштованих випускників закладів вищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» у 2021 році на 5,8% нижча, ніж у 2020 році. За два останні роки збільшилася кількість випускників з дипломами молодшого спеціаліста (на 0,12%) та бакалавра (на 4,04%) на фоні зменшення кількості випускників – магістрів (на 4,15%).

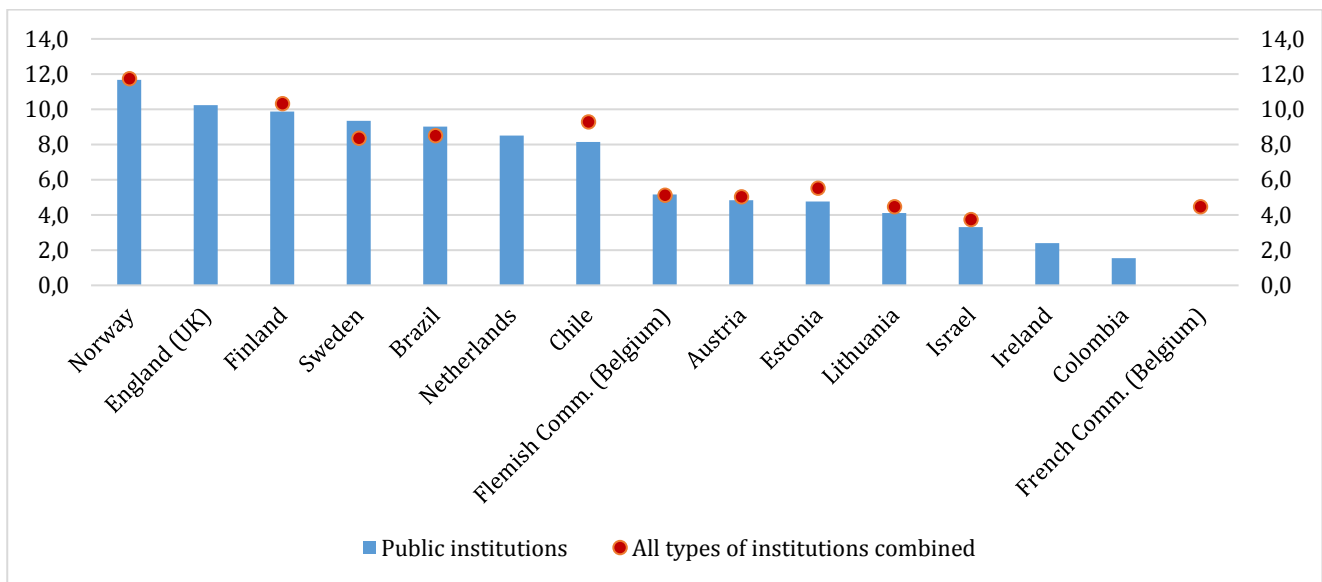
4. Аналіз міжнародних індикаторів ОЕСР щодо забезпечення закладів освіти педагогічними працівниками

4.1. Учителі, які залишають професію вчителя

У рамках нашого дослідження здійснено аналіз частини звіту ОЕСР «Education at a Glance» 2021 року⁴⁰. А саме, розділу «Вчителі, навчальне середовище та організація шкіл», і в ньому, зокрема, індикатора D7 «Вчителі, які залишають професію вчителя». Ми звернули увагу на цей індикатор тому, що він дозволяє визначити частку вчителів, які звільняються із закладів освіти, й виокремити причини звільнення. Пізнавальним є вивчення підходів до обрахунку даного індикатора, що дозволить нам його визначити.

Так, на рис. 24 наведено дані індикатора для різних рівнів освіти (від дошкільної до старшої середньої) для різних країн – членів та партнерів ОЕСР, обрахунок якого зроблено на основі непрямого виміру звільнення вчителів у закладах освіти різного підпорядкування. Ми бачимо, що в Норвегії частка вчителів, які звільняються практично однакова як в державних, так і в приватних закладах середньої освіти з незначним зростанням показника в приватних закладах. У державних закладах середньої освіти звільняється 11,67% вчителів, а з усіх шкіл Норвегії – 11,75%. Загальна ж тенденція наступна: практично в усіх досліджуваних країнах (крім Швеції і Бразилії), у приватних закладах загальної освіти вчителі звільняються більше, ніж у державних, що і збільшує загальний показник по всіх закладах освіти.

⁴⁰ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b35a14e5-en.pdf?expires=1643879296&id=id&accname=guest&checksum=61C9C26B92898CD421179E59A3B22E26>

Стовпчики – державні заклади освіти, кола – заклади освіти загалом

Рис. 24. Дані щодо звільнення вчителів за типами закладів середньої освіти, 2016 р., %

Побудовано авторами за даними <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b35a14e5-en.pdf?expires=1643879296&id=id&accname=guest&checksum=61C9C26B92898CD421179E59A3B22E26>

За даними міжнародного звіту ОЕСР, серед факторів, що спонукають учителів залишити вчительську професію, є такі, що стосуються специфіки професії вчителя (наприклад, пільги та умови праці, зниження попиту на вчителів) та/або загалом ринку праці (наприклад, відносна заробітна плата за іншими професіями). До індивідуальних дослідники відносять об'єктивні (наприклад, вік чи регіон) або більш суб'єктивні (наприклад, стрес на роботі) фактори.

Для вимірювання індикатора звільнення в ОЕСР використовують кілька методів, які зосереджуються на прямому або непрямому вимірі звільнення. Непрямий вимір передбачає обчислення звільнення на основі кількості вчителів у двох послідовних звітних роках та кількості вчителів, які вступили на вчительську професію за ці два роки. Такий метод аналізу ми також застосували описово в п. 3 цих аналітичних матеріалів, але стосовно лише осіб віком до 30 років та випускників закладів вищої освіти за вчительськими спеціальностями. У звіті «Education at a Glance 2021» дослідники

наголошують, що в разі використання непрямого методу, обрахунок цього індикатора може включати деяку похибку через вчителів, які перебувають у тимчасовій відпустці та/або вчителів, які переміщуються між рівнями освіти.

Однак деякі країни ОЕСР можуть отримати фактичну кількість вчителів, які залишили професію протягом звітного періоду шляхом відстеження їхнього статусу в часі. Це дає змогу безпосередньо оцінити частку звільнення вчителів. Це прямий метод, на нього менше впливають наведені вище похибки. Використання цього методу можливе в разі збору знеособлених статистичних даних про кожного вчителя в закладі загальної середньої освіти. ДНУ «Інститут освітньої аналітики» з минулого року в ПАК «АІКОМ» вже здійснює збір таких персональних даних для наповнення форми статистичної звітності 83-РВК, що дасть можливість напряду визначати частку звільнених вчителів. Щодо виявлення причин звільнень, необхідно проводити моніторингові дослідження, які включатимуть інтерв'ю за методом фокус-груп та анкетування. Аналітики ОЕСР вважають, що серед 16 країн, які брали участь у опитуванні щодо звільнення, 13 країн вже могли б використовувати прямий метод для оцінки показника звільнення. У ОЕСР наголошують, що суттєве збільшення цього показника може відбуватися за рахунок вчителів, які пішли на пенсію. Тому дослідники виділяють цих учителів в окрему категорію і пропонують виключати їх з розрахунку. Натомість вони пропонують розширити можливості показника звільнення й аналізувати його за типом навчального закладу, статтю, віком та/або рівнем освіти.

Значення індикатора «Вчителі, які залишають професію вчителя» в ОЕСР розкривають додатково, використовуючи результати дослідження Teaching and Learning International Survey (TALIS 2018 (OECD, 2020⁴¹)). У цьому міжнародному опитуванні ОЕСР щодо викладання та навчання було проаналізовано відповіді вчителів молодшої школи щодо того, скільки років вони хочуть продовжувати працювати вчителями. Намір звільнитися в

⁴¹ <https://www.oecd.org/education/talis/>

найближчі роки звичайно не можна прямо інтерпретувати як фактичний рівень звільнення вчителів. Однак цю інформацію можна використати, наприклад, для аналізу ймовірності залишити викладання в найближчі кілька років. За даними TALIS 2018, було проаналізовано зв'язок між наміром залишити викладання протягом наступних п'яти років і різними характеристиками вчителів (наприклад, стать, вік, робочий час і тип контракту). Також було досліджено вплив суб'єктивних характеристик, таких як рівень стресу і задоволеність (включаючи як задоволеність робочим середовищем, так і професією), оскільки ці фактори є важливими при прийнятті рішення, чи залишатися у професії вчителя. Дослідження показало, що вчителі в Англії (Сполучене Королівство), наприклад, із більшим задоволенням роботою мали менше бажання залишити викладання наступного навчального року (Sims and Jerrim, 2020⁴²). Щоб підтвердити чи спростувати такий показник серед наших учителів, необхідно організувати моніторингове дослідження, за аналогією до проведеного ДНУ ІОА у 2017 році з використанням підходів TALIS до формування анкети вчителя⁴³. За результатами цього дослідження нами було виявлено, що лише 51,0% вчителів цілком влаштовує робота в школі. 4,1% респондентів зазначили, що робота в школі їх зовсім або скоріше не влаштовує, а 9,2% не визначилися з цим питанням. Такі дані дозволяють припустити, що як мінімум до 5,0% вчителів могли вже залишити роботу вчителя.

Покажемо, на нашу думку, є ще один результат дослідження TALIS 2018 за показником звільнення. А саме: вчителі віком ближче до пенсії (55 років і старше), з більшою ймовірністю залишають викладацьку діяльність у наступні п'ять років порівняно з вчителями, які перебувають у середині своєї кар'єри (вік 25-54). Чому цей результат заслуговує на увагу? Тому що за нашими даними (рис. 7), в Україні, навпаки, за останні п'ять років зростає частка

42

https://www.researchgate.net/publication/350905500_Has_the_mental_health_and_wellbeing_of_teachers_in_England_and_changed_over_time_New_evidence_from_three_datasets

⁴³ https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Diyalnist-uchiteliv-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladiv_2017.pdf

вчителів передпенсійного й пенсійного віку (понад 55 років). І якщо в третині країн (Австрія, Бельгія, Чилі, Данія, Фінляндія, Угорщина, Нідерланди, Нова Зеландія, Словенія та Швеція), ймовірність залишити вчительську кар'єру протягом наступних п'яти років є статистично однаковою для трьох середніх вікових груп від 25 до 54 років (25-34, 35-44 та 45-54 роки), то в Кореї та Туреччині серед наймолодших вчителів (25-34 роки) спостерігається найнижча ймовірність залишити професію, проте ця ймовірність зростає зі збільшенням їхнього віку. У нас прослідковується інша тенденція: збільшується частка вчителів передпенсійного й пенсійного віку протягом п'яти досліджуваних років, які не мають бажання залишати свою роботу. Частка вчителів середніх вікових груп залишається стабільною, що також говорить про небажання змінювати професію вчителя. Натомість, зменшення частки вчителів віком до 30 років, говорить про їх небажання продовжувати вчительську кар'єру (п. 2.1).

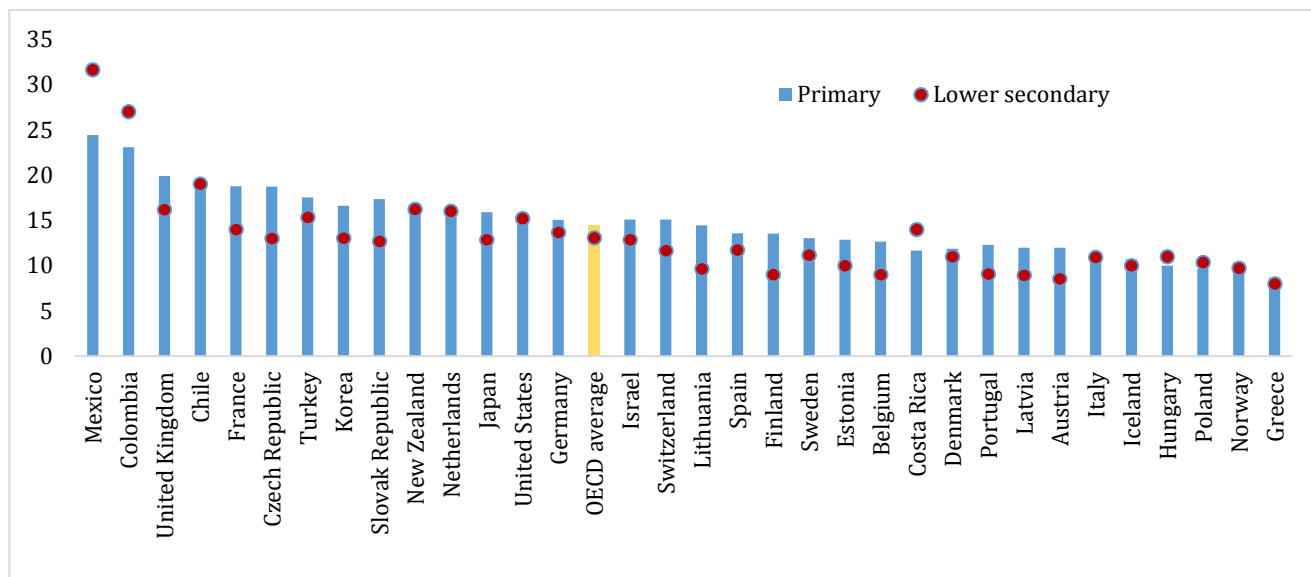
4.2. Співвідношення кількості учнів до одного вчителя

Одним з індикаторів звіту ОЕСР «Education at a Glance» 2021 року, проаналізованим у рамках цього дослідження, є індикатор D2.2 «Співвідношення учнів до вчителів». Він показує, скільки учнів (денної форми навчання) припадає на одного викладача (денної форми навчання) на певному рівні освіти та в певних типах закладів освіти. За методологією ОЕСР, співвідношення учнів до професорсько-викладацького складу отримано шляхом ділення кількості еквівалентних учнів денної форми навчання на певному рівні освіти на кількість вчителів-еквівалентів денної форми навчання на цьому рівні та у відповідних типах закладів освіти. Ми також застосовуємо дану методологію для розрахунку нашого аналогічного індикатора. Тому є можливість порівняння даних ОЕСР по даному індикатору з вітчизняними показниками.

Міжнародні аналітики зазначають, що індикатор співвідношення учнів до вчителів є важливим показником якості освіти, оскільки менше

співвідношення учнів до вчителів у школі означає більший обсяг навчальних годин. Крім того, менше значення цього показника означає, що учні отримують більше уваги та підтримки від учителя. За даними ОЕСР, у 2019 році в середньому на одного вчителя припадало 13 учнів у базовій та 15 у початковій школі. Отже, у базовій школі більший обсяг навчальних годин, але учні отримують більше уваги з боку вчителя. Дані на рис. 25 засвідчують, що Мексика і Колумбія – країни з найбільшою кількістю учнів на одного вчителя. Ця позиція стосується й початкової (Мексика – 24 у, Колумбія – 23 учня), й базової школи (Мексика – 32, Колумбія – 27 учнів). У Норвегії й Греції цей індикатор найнижчий: у початковій і базовій школі Норвегії – по 10 учнів на одного вчителя, у Греції – 9 учнів у початковій та 8 у базовій школі. Серед переліку досліджуваних країн сім мають однаковий показник за даним індикатором на обох рівнях освіти: Польща та Норвегія (по 10 учнів), Італія (по 11 учнів), Англія (Сполучене Королівство) (по 15 учнів), Нідерланди та Нова Зеландія (по 16 учнів). У чотирьох країнах індикатор вищий для базової школи у порівнянні з початковою: Колумбія (27 і 23 учні відповідно), Мексика (32 і 24 учні відповідно), Коста Ріка (14 і 12 учнів відповідно), Угорщина (11 і 10 учнів відповідно). Для інших країн у базовій школі кількість учнів на одного вчителя менша, ніж у початковій школі. Якщо взяти аналогічний індикатор, використаний нами, за досліджуваний в Education at a Glance рік, маємо наступне. В українській початковій школі ми маємо у 2019 році 19 учнів на одного вчителя (п. 2.2). Отже, на цьому рівні освіти ми знаходимося вище середнього по країнах-членах ОЕСР, в одній групі з Чеською Республікою, Францією та Чилі. По іншому рівню освіти ми можемо здійснити умовне порівняння, оскільки у нас цей показник охоплює базову і профільну школи. Тож можна стверджувати, що у нас показник за індикатором співвідношення учнів та вчителів на даному рівні освіти (12 учнів) відповідає усередненому по ОЕСР (13 учнів) або буде трохи нижчий. Таке припущення ймовірне, оскільки традиційно на етапі переходу від базової до профільної школи кількість учнів в українських школах скорочується. Таке скорочення

відбувається за рахунок частини учнів які, отримавши свідоцтво про базову середню освіту, продовжують навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Загалом же ми маємо тенденцію більшості досліджуваних ОЕСР країн: у базовій школі кількість учнів на одного вчителя менша, ніж у початковій школі.

Стовпчики – початкова школа, кола – базова школа

Рис. 25. Співвідношення учнів та педагогічних працівників у початковій та базовій школі, 2019 р., осіб

Побудовано авторами за даними <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b35a14e5-en.pdf?expires=1643879296&id=id&accname=guest&checksum=61C9C26B92898CD421179E59A3B22E26>

У Education at a Glance індикатор співвідношення учнів до вчителів аналізують також у розрізі типів шкіл (власне, підпорядкування: державні, приватні). У нас цей індикатор представлений лише для державних закладів загальної середньої освіти. Формування індикатора для приватних шкіл потребує подальшого збору статистичних даних для його розрахунку. Тому в даному дослідженні ми проаналізуємо індикатор лише для державних шкіл. Зауважимо, за даними, зібраними ОЕСР за 2019 рік, у середньому в державних закладах співвідношення учень/учитель є дещо вищим, ніж у приватних та у базовій і старшій школі.

За даними ОЕСР ми бачимо, що у 2019 році серед 32 держав, у дев'яти на одного вчителя припадало більше учнів, ніж у середньому по всіх досліджуваних країнах (13 учнів). Найбільші показники по цьому індикатору в Мексиці (27 учнів) та Колумбії (26 учнів), найменші – в Греції (8,8%) (рис. 26). В Україні у 2019 загалом співвідношення учень/учителі було 9,4 (п. 2.2). Таким чином, можемо констатувати, що простір для оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти ще достатній. Проте залишається відкритим питання «Який показник цього індикатора є оптимальним для підвищення якості освіти?», що потребує додаткового дослідження.

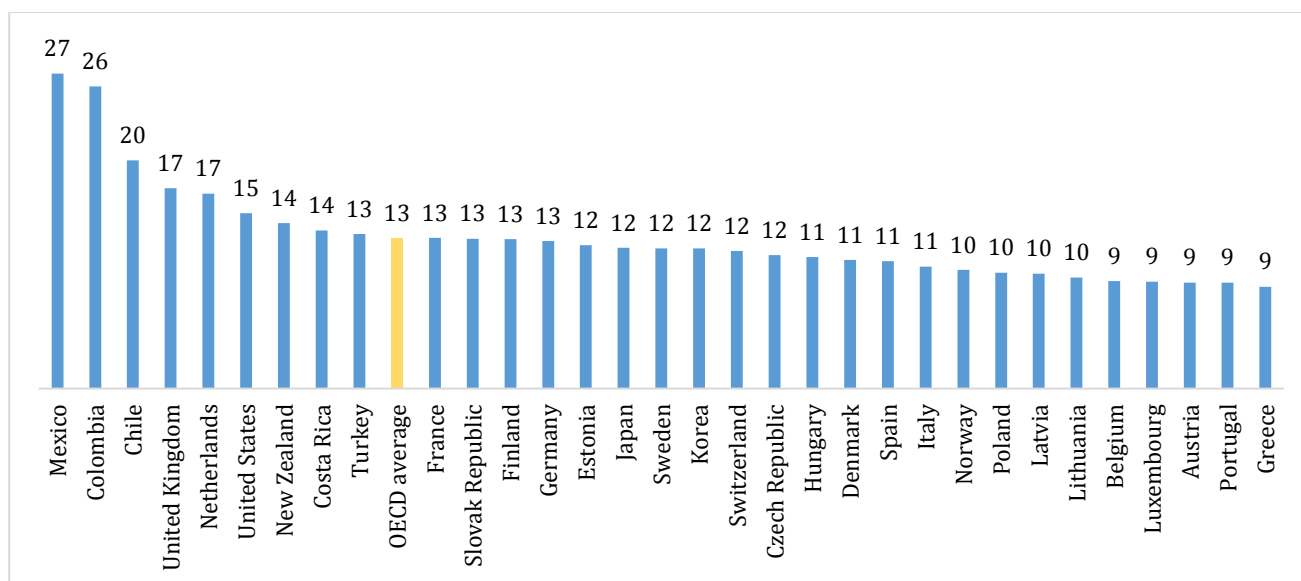

Рис. 26. Співвідношення учнів та педагогічних працівників у закладах середньої освіти, 2019 р., осіб

Побудовано авторами за даними <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b35a14e5-en.pdf?expires=1643879296&id=id&accname=guest&checksum=61C9C26B92898CD421179E59A3B22E26>

4.3. Розмір класів

Аналітики ОЕСР стверджують, що наповнюваність класів є визначальним показником для розрахунку потреби у вчителях, навчального часу учнів, робочого часу вчителів та при розподілі робочого часу вчителів між викладанням та іншими обов'язками. Разом з тим, цей показник разом з описаним у попередньому розділі показником «учень/учитель» має значний

вплив на рівень поточних витрат на освіту через витрати на заробітну плату вчителів.

Так, у країнах-членах ОЕСР розподіл ресурсів на освіту суттєво залежить від співвідношення учень/учитель. Чим менше таке співвідношення, тим вища оплата праці вчителів, більші інвестиції у професійний розвиток, технології навчання, а також вища заробітна плата помічників учителів. В Україні ж при розрахунку формули розподілу освітньої субвенції враховується наповнюваність класу, про що ми вже писали в п. 2.3.

Спеціалісти ОЕСР підтверджують наше припущення (п. 2.3), що менший розмір класу дає змогу вчителям більше зосередитися на особистих потребах учнів та на індивідуальному підході. Особливо це спрацьовує при навчанні учнів з неблагополучних сімей, як стверджують аналітики. Але вплив розміру класу на успішність учнів є неоднозначним. І це також підтверджують описані нами вище результати деяких досліджень. Вважається, що зміна розміру класу може привнести дисбаланс у забезпечення педпрацівниками закладів освіти. Деякі країни, наприклад, стикаються з проблемою нестачі вчителів через значне зростання кількості учнів, інші навпаки – з пристосуванням наявної кількості учителів до малої кількості учнів. Україна у перші роки реформи НУШ, коли лише розпочинався процес оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти, також відчула проблему працевлаштування тих учителів, школи яких закривалися як малокомплектні.

Через пандемію Ковід-19 у системах освіти багатьох країн, і в Україні також, відбулися значні зміни. У нашій країні ці зміни посилилися через збройну агресію росії проти України. А саме: активізувалося запровадження дистанційного навчання, усередині країни - змішаної форми навчання. Незважаючи на ці зміни, пошук оптимального розміру класу залишається важливим питанням для налагодження ефективної взаємодії між учнями і вчителями.

У майбутньому доцільно провести дослідження для вивчення тези аналітиками ОЕСР: у країнах з меншою наповнюваністю класів буде легше повернутись до навчального процесу в форматі офлайн.

Індикатор D2.1 «Наповнюваність класів» у звіті «Education at a Glance 2021» ОЕСР розраховує шляхом ділення кількості зарахованих учнів на кількість класів. Дані включають лише звичайні програми на початкових і базових рівнях освіти. Ми дотримуємося аналогічної методології обрахунку індикатора. Крім того, ми пропонуємо, як і ОЕСР, даний індикатор розглядати за рівнями освіти, а також деталізуємо за типом місцевості, де розташований заклад освіти. Загалом же індикатор наповнюваності класів у нас представлено на сьогодні лише для державних шкіл.

Отже, в країнах ОЕСР у 2019 році середній розмір класу становив 21,1 учень у державних і 19,7 у приватних закладах середньої освіти. У деяких країнах є суттєва різниця між розмірами класів у державних та приватних закладах. У Латвії різниця становить 7,4 особи (16,97 і 9,57 відповідно), у Польщі – 7,07 (18,45 і 11,38 відповідно), у Колумбії – 6,45 (24,78 і 18,33 відповідно), у Чеській Республіці – 6,25 (21,07 і 14,82 відповідно) осіб. Найбільш збалансований між державними і приватними закладами загальної освіти цей показник в Італії, де різниця становить лише 0,05 осіб (18,87 і 18,92 відповідно), у Коста Ріці (0,33) (15,99 і 16,32 відповідно), у Німеччині (0,36) (20,93 і 21,29 відповідно) та у Словенії (0,41 особа) (18,74 і 19,15 відповідно) (рис. 27). Найбільший розмір класу і в державних (28,67 осіб), і в приватних (32,31 особи) закладах середньої освіти спостерігається у Чилі. У Люксембурзі найменший розмір класу – у державних закладах освіти (14,95 осіб), а в Латвії – у приватних (9,57 осіб). Якщо у державних школах різниця між найбільшим і найменшим класом становить 13,72 особи (в 1,9 рази), то у приватних закладах різниця суттєвіша – 22,74 особи (у 3,4 рази).

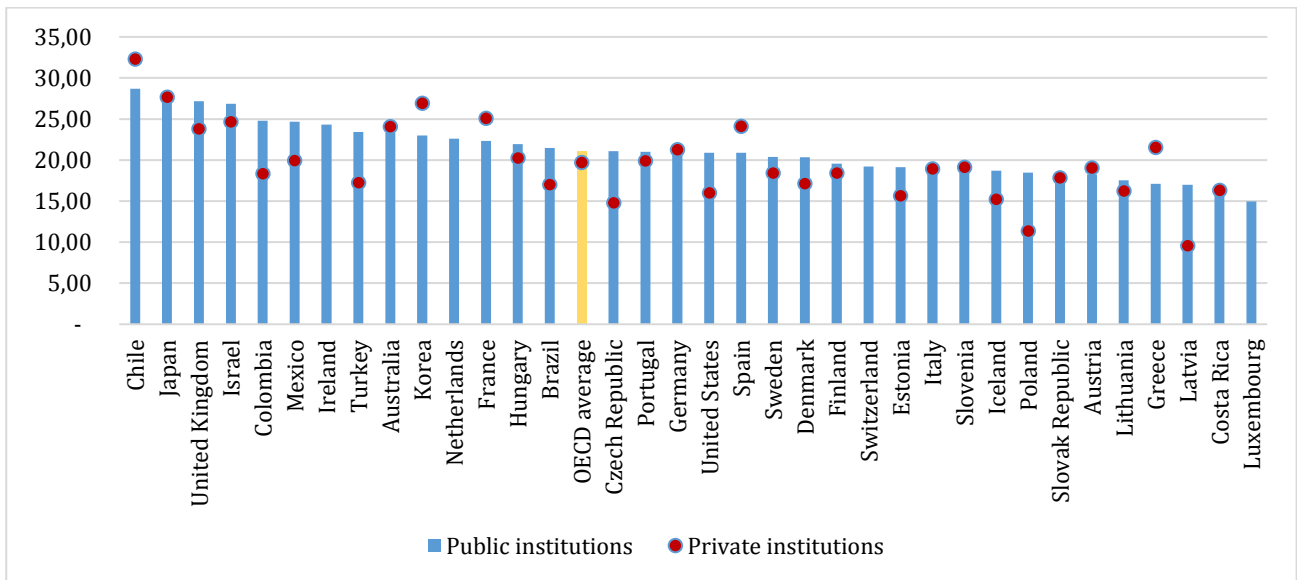

Рис. 27. Середня наповнюваність класів за типом закладу середньої освіти, 2019 р., осіб

Стовпчики – державні заклади освіти, кола – приватні заклади освіти

Побудовано авторами за даними <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b35a14e5-en.pdf?expires=1643879296&id=id&accname=guest&checksum=61C9C26B92898CD421179E59A3B22E26>

В Україні індикатор «наповнюваність класу» для державних закладів загальної середньої освіти у 2019 році становив 19,8 особи, що на 1,3 особи менше за середній показник по ОЕСР (21,1 особа). У списку досліджуваних країн ми знаходимося між Данією (20,33 особи) та Фінляндією (19,57 осіб). Таким чином, можна говорити про можливість подальшої оптимізації мережі закладів освіти. Але, як вже наголошувалося вище, додаткових досліджень потребує з'ясування оптимальної наповнюваності класу. Дослідники ОЕСР, з огляду на запровадження дистанційного навчання під час пандемії, занепокоєні з приводу розміру онлайн-класу, який не обмежений фізичними розмірами класної кімнати. Складною проблемою є визначення такого розміру класу, за якого б ефективно відбувався навчальний процес, було б найкраще забезпечено взаємодію вчителя й учня. Відомо, що безпосередня участь в уроці, зокрема така, як висловлення власної думки, взаємодія з учителем та однокласниками, є центральним аспектом навчального процесу. Запитання учнів до вчителя дають змогу краще розуміти навчальний

матеріал та дають змогу викладачу уточнити інформацію. Такий процес сприяє розвитку критичного мислення. ОЕСР було проведено деякі дослідження для визначення оптимального розміру онлайн-класу, проте результати виявилися змішаними. З одного боку, великі класи більше 30 учнів дають більше можливості для обговорень тем, з іншого можуть призвести до інформаційного перевантаження та меншої особистої взаємодії між учнем та вчителем. Тому вибір оптимального розміру класу залежить від особливостей освітньої системи кожної країни.

Порівнюючи середній розмір класу за рівнями освіти, маємо наступне. У досліджуваних ОЕСР країнах середній розмір класу у початковій школі становить 21 учень (дані за 2019 р.). У Чилі найбільший – 31 особа. В Україні цей показник складає 20 осіб (п. 2.3), що нижче середнього по ОЕСР. У базовій школі середня наповнюваність класу – 23 особи. Починаючи від 20 учнів у класі в Естонії, Фінляндії, Латвії, Литві, Польщі та до більше ніж 30 учнів у Коста Ріці та Японії. Отже, ми, маючи в базовій школі цей індикатор з показником 20 осіб, тяжіємо до групи країн Балтійського регіону з найнижчим показником.

У деяких країнах наповнюваність класів у базовій школі збільшується порівняно з початковою школою, як наприклад у Коста-Ріці. З іншого боку, у Сполученому Королівстві та, меншою мірою, Австралії, Чилі, Угорщині розмір класу у базовій школі менший за початкову. В Україні цей показник однаковий для початкової та базової середньої освіти (по 20 осіб).

За даними Education at a Glance, у динаміці з 2013 по 2019 роки наповнюваність класу практично не змінювалась як у державних, так і у приватних закладах середньої освіти. У деяких країнах, зокрема у 8 з 31, спостерігалось зменшення середньої наповнюваності класів на 5%. В Україні ж, навпаки, спостерігається зростання цього показника з 19,1 особи у 2017 році до 20,1 особи у 2021 році (на ті ж 5%).

Індикатор ОЕСР «звільнення вчителів», проаналізований у цьому дослідженні, показав, що в переважній більшості країн (крім Швеції і Бразилії)

більше вчителів звільняється з приватних шкіл, ніж із державних. Для державних та приватних шкіл Норвегії цей показник найбільший (по 11,7%), у Колумбії – найменший для державних (1,5%), у Ізраїлі – для приватних (3,8%) закладів освіти (дані за 2016 р.). Для обрахунку індикатора в ОЕСР використовують непрямий (використаний у цьому дослідженні) і прямий методи. У країнах-членах ОЕСР виявлена наступна тенденція: чим ближче вчитель до пенсії, тим більша імовірність, що він звільниться найближчим часом. В Україні інша тенденція: учителі передпенсійного і пенсійного віку не поспішають іти з професії, натомість залишають професію вчителя ті, хто має вік до 30 років. Спільним для України і країн-членів ОЕСР є тенденція щодо бажання залишатися в професії серед учителів середнього віку.

За індикатором «співвідношення учнів до вчителів» у початковій школі (дані за 2019 р.) Україна з показником 19 посідає місце вище середнього по країнах-членах ОЕСР (15) і поділяє цей показник з Чеською Республікою, Францією та Чилі. У базовій і профільній школі України цей показник становить 12. Його можна умовно порівняти з усередненим по ОЕСР (13 – для базової школи). Крім того, як і в більшості країн-членів ОЕСР, в Україні у базовій школі кількість учнів на одного вчителя менша, ніж у початковій школі. Загалом Україна з показником 9,4 учня на одного вчителя, знаходиться в кінці списку країн-членів ОЕСР (середній показник – 13) між Литвою (9,6) і Бельгією (9,3).

За індикатором «наповнюваності класу» (дані за 2019 р.) Україна з показником 19,8, знаходиться нижче середнього по ОЕСР (21,1) і поділяє сходинку з Данією (20,3) й Фінляндією (19,6). У початковій школі наш показник (20 осіб) також нижче середнього по ОЕСР (21 учень). За показником у базовій школі в 20 учнів на клас, Україна знаходиться серед країн Балтійського регіону з найнижчими показниками.

Отже, можемо говорити про можливість подальшої оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти.

Висновки

Рівень забезпеченості педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти в рамках реалізації реформи НУШ – предмет дослідження, проведеного з лютого по жовтень 2022 року ДНУ «Інститут освітньої аналітики» на виконання Оперативного плану МОН України на 2022 рік.

У дослідженні застосовано кількісну концепцію, яка складається з технології Data Science, у рамках якої здійснено відбір статистичних даних з відкритих і закритих джерел інформації. А саме, форм статистичної звітності 76-РВК «Зведений звіт денних закладів загальної середньої освіти», 83-РВК «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти»; бази даних національної освітньої інформаційної системи ПАК АІКОМ ДНУ «Інститут освітньої аналітики» та ДП «Інфоресурс», що містяться у Реєстрі документів про освіту ЄДЕБО, а також даних щорічного звіту OECD «Education at a Glance 2021».

Інша технологія дослідження – Data Analytics – аналіз даних для отримання відповідей на поставлені у дослідженні запитання, узагальнення інформації та виявлення тенденцій щодо забезпеченості педагогічними працівниками запровадження реформи НУШ. Для здійснення аналізу ми визначилися з показниками/індикаторами та методологією їх обрахунку, що дозволило сформулювати «профіль» учителя і охарактеризувати ступінь охоплення педагогічними працівниками реформи НУШ та здійснити порівняння ряду показників з даними ОЕСР.

1. Портфоліо учителя. П'ять років запровадження реформи НУШ, децентралізація управління в громадах та оптимізація мережі закладів загальної середньої освіти зумовили ряд освітніх тенденцій. А саме: відбулося скорочення кількості вчителів на 0,6% (кількість учнів збільшилася на 7,95%). Скорочення відбулося за рахунок сільської місцевості (кількість учителів зменшилася на 10,5%, учнів – збільшилася на 1,7%). У міських поселеннях спостерігається збільшення як кількості вчителів (на 6,4%), так і кількості учнів (на 10,4%). Наслідком скорочення кількості вчителів стало

збільшення кількості вакантних посад (ставок) учителів на 71,3%, в основному за рахунок міст, де їх кількість зросла на 35,0%. У селах, навпаки, кількість учительських вакансій (ставок) скоротилася на 54,9%. Натомість, збільшення кількості вакантних посад (ставок) учителів не є критичним. Наприклад, у 2021/2022 н. р. їх частка від загальної кількості учительських ставок у закладах загальної середньої освіти становила лише 1,1%. У базовій і профільній школі цей показник (0,58%) утричі вищий за показник у молодшій школі (0,18%). Отже, щоб нівелювати негативні наслідки оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти, а саме звільнення вчителів, необхідно розробити систему заходів з працевлаштування чи перекваліфікації цієї категорії вчителів.

2. Кваліфікація педагогічних працівників. За п'ять років спостерігаємо підвищення професійного рівня педагогічних працівників. Так, на 9,0% зросла частка педагогічних працівників - спеціалістів вищої кваліфікаційної категорії (з 49,4% у 2017/2018 н. р. до 54,3% у 2021/2022 н. р.), у сільській місцевості – на 7,8%, у містах – на 1,8%. Частка педагогічних працівників цієї кваліфікаційної категорії зросла пропорційно, як на рівні початкової школи, так і на рівні базової і профільної школи.

3. Освіта. За п'ять років на 15,9% збільшилася кількість педагогічних працівників з вищою освітою (з 373 239 осіб у 2017/2018 н. р. до 443 927 осіб у 2021/2022 н. р.). Найсуттєвіше на цей показник вплинуло збільшення кількості вчителів – бакалаврів (у 53,3%). У містах їх частка зросла на 1,1%, у сільській місцевості – на 0,7% а магістрів – на 4,6% у селі та на 1,2% у містах. Якщо говорити про частку педагогічних працівників від їх загалу у певному навчальному році, то частка учителів – бакалаврів зросла на 43,6%, частка вчителів – магістрів зменшилася на 3,03%. У початковій школі частка вчителів – магістрів збільшилася на 1,3% в містах і на 5,3% – в сільській місцевості. На рівні базової і профільної школи – на 1,2% у містах, на 4,1% у селах. Загалом частка вчителів – молодших спеціалістів скоротилася і в сільській/міській місцевостях, і на різних рівнях освіти.

4. *Віковий склад.* Один з ключових компонентів НУШ – умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно, на жаль, не став поштовхом для молодих учителів залишатися працювати у системі освіти. У 32,5% зменшилася частка педагогічних працівників віком до 30 років (з 15,5% у 2017/2018 н. р. до 11,7% у 2021/2022 н. р.). Натомість, зросла в 11,3% частка вчителів старше 50 років (з 35,2% у 2017/2018 н. р. до 39,7% у 2021/2022 н. р.) із найбільшим зростанням (у 15,1%) серед категорії педагогічних працівників старше 60 років. Тенденції щодо вікового складу в Україні протилежні до виявлених ОЕСР. За їх даними, вчителі, які ближче до пенсії (віком 55 років і старше), з більшою ймовірністю залишають викладацьку діяльність у наступні п'ять років порівняно з вчителями, які перебувають у середині своєї кар'єри (вік 25-54). Співвідношення місто/село серед українських педагогів пенсійного віку протягом п'яти років залишається практично незмінним. Серед категорії педагогічних працівників віком до 30 років у співвідношенні місто/село прослідковується певна тенденція: у містах частка таких педагогів зросла у 16,2% (з 49,1% у 2017/2018 н. р. до 58,6% у 2021/2022 н. р.). Серед педагогічних працівників, які працюють в закладах загальної середньої освіти до 3 років аналогічна тенденція: у містах їх частка зросла в 14,7% (з 55,9% у 2017/2018 н. р. до 65,5% у 2021/2022 н. р.). Отже, в Україні необхідно продовжувати реалізацію заходів з підвищення мотивації молодих учителів залишатися в професії. Для виявлення причин, які спонукають вчителів (особливо молодь) залишати вчительську професію, бажано організувати моніторингове дослідження.

5. *Гендерний склад.* Незважаючи на державні заходи з підвищення матеріальних стимулів для педагогічних працівників, частка чоловіків у вчительській професії скоротилася за п'ять років на 6,6% (з 8,1% у 2017/2018 н. р. до 7,6% у 2021/2022 н. р.). Скорочення відбулося за рахунок педагогів, які працюють у сільській місцевості (з 10,2% у 2017/2018 н. р. до 9,6% у 2021/2022 н. р.). Разом з тим, в сільській місцевості чоловіків в учительській професії у півтора рази більше, ніж у містах. У початковій школі і в містах, і в

сільській місцевості чоловіків – педагогів на порядок менше, ніж у базовій і профільній школі.

6. Кількість учнів на одного вчителя. Унаслідок процесів оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти, які розпочалися паралельно з реформою НУШ, співвідношення учень/вчитель, поступово зростаючи, досягло у 2021/2022 н. р. позначки у 9,7 особи (у 2017/2018 н. р. було 8,9 особи). У країнах – членах ОЕСР цей показник у 2019 році усереднено становив 13 осіб. У сільській місцевості України співвідношення учень/вчитель майже у двічі нижче, ніж у містах. У 2021-2022 навчального року різниця скоротилася і наразі становить 7 і 12 осіб (село і місто відповідно). У початковій школі у перші роки реформи показник був у півтора рази вищий за показник у базовій і профільній школі (18 до 11 осіб у 2017/2018 н. р., 18 до 12 осіб у 2018/2019 та 2019/2020 н. рр.). З 2020/2021 н. р. різниця зменшилася і становить вже 19 (початкова школа) і 13 учнів (базова і профільна школа) на одного вчителя. У країнах – членах ОЕСР це співвідношення у 2019 році становило 15 і 13 учнів (у початковій і базовій школі). Отже, Україна може продовжувати процеси оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти, особливо на рівні початкової школи.

7. Наповнюваність (розмір) класу. За роки реформи НУШ показник наповнюваності класів зріс з 19,1 особи (у 2017/2018 н. р.) до 20,1 особи (у 2021/2022 н. р.). У країнах – членах ОЕСР наповнюваність у державних школах становила у 2019 році 21,1 особи (в Україні у 2019/2020 н. р. – 19,8 особи). У сільській місцевості України наповнюваність класів у півтора рази нижча, ніж у містах. У 2021/2022 н. р. ця різниця скоротилася і становить 11,4 особи (13,5 та 24,9 особи у сільській та міській місцевості відповідно). У початковій школі середня наповнюваність класу протягом п'яти років залишається стабільною (20 учнів). У базовій і профільній школі наповнюваність збільшилася на 1 особу (з 19 осіб у 2017/2018 н. р. до 20 осіб у 2021/2022 н. р.) та 2 учнів відповідно (з 17 осіб у 2017/2018 н. р. до 19 осіб у 2021/2022 н. р.). У країнах – членах ОЕСР у 2019 році в початковій школі у середньому був 21 учень в

одному класі (в Україні 20 осіб), у базовій школі – 20 осіб (в Україні також 20 осіб). Загалом з 2013 до 2019 року цей показник (за даними ОЕСР) практично не змінився, лише в 8 з 31 держави він зменшився на 5%. В Україні, навпаки, він зріс на 5% (з 19,1 особи у 2017 році до 20,1 особи у 2021 році). Отже, наповнюваність класів в Україні знаходиться на рівні середніх показників серед країн – членів ОЕСР. Натомість, питання оптимальної наповнюваності класу залишається відкритим, як для ОЕСР, так і для нас. Тому, для отримання відповідей, необхідне проведення додаткових досліджень.

8. *Характеристика випускника закладу вищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».* Незважаючи на створення державою мотиваційних чинників для молодих вчителів, у середньому лише 54,0% залишаються працювати в закладах загальної середньої освіти протягом трьох років після отримання диплому про вищу освіту за педагогічними спеціальностями. Найбільше працевлаштованих за спеціальностями «Соціальна робота та соціальне забезпечення» (61,2%) та «Освіта» (60,2%). Серед тих, хто отримав диплом за педагогічною спеціальністю у 2020 та 2021 роках, найбільше мають спеціальність «Середня освіта» (61,21% у 2020 році, 59,98% у 2021 році). Загалом дипломи про педагогічну освіту у 2020 році отримали 37 670 осіб, у 2021 – 35 601 особа. Що, з урахуванням частки працевлаштованих становить 20 341 особу у 2020 році і 19 225 осіб у 2021 році. Проте ця кількість випускників не вплинула на збільшення частки вчителів віком до 30 років або тих, хто працює до 3 років у закладах загальної середньої освіти. Це може свідчити про активне звільнення зазначених категорій педагогічних працівників. За освітньо-кваліфікаційними рівнями дипломів випускників за педагогічними спеціальностями спостерігається зростання частки бакалаврів (з 48,65% у 2020 році до 52,69% у 2021 році) та зменшення частки магістрів (з 47,15% у 2020 році до 43,00% у 2021 році). Така тенденція відповідає аналогічній ситуації серед педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Тому припускаємо, що з часом в закладах загальної середньої освіти частка

вчителів – бакалаврів і магістрів поступово буде вирівнюватися. Таким чином, мають бути актуалізовані заходи з підвищення мотивації для випускників закладів вищої освіти з педагогічними спеціальностями працевлаштовуватися за отриманими спеціальностями, а для молодих учителів – залишатися працювати в закладах загальної середньої освіти.

Додатки

Додаток 1

Перелік інформаційних бюлетенів, використаних для аналізу

1. Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів (2016/2017 - 2017/2018 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Pro-chiselnist-i-sklad-ped-pratsivnikiv-dennih-ZNZ-MON-inshih-ministrestv-i-vidomstv-ta-privatnih-zakladiv-2016-2017-2017-2018.pdf>
2. Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів (2017/2018 - 2018/2019 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Pro-chiselnist-i-sklad-ped-pratsivnikiv-ZZSO-MON-inshih-ministrestv-i-vidomstv-ta-privatnih-zakladiv-2017-2018-ta-2018-2019.pdf>
3. Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів (2018/2019 - 2019/2020 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Pro-chiselnist-i-sklad-pedagogichnih-pratsivnikiv-ZZSO-MON-Ukrayini-inshih-ministerstv-i-vidomstv-ta-privatnih-zakladiv-2018-2019-2019-2020-n.r.pdf>
4. Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів (2019/2020 - 2020/2021 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Inform.byuletен-pedagogichni-kadri.pdf>
5. Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів (2020/2021 - 2021/2022 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/03/byuletен-83-rvk-2021-2022.xlsx>
6. Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2016/2017 - 2017/2018 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/ZNZ-MON-inshih-ministerstv-i-vidomstv-ta-privatni-zakladi-2016-2017-2017-2018.pdf>
7. Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2017/2018 - 2018/2019 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/ZZSO-MON-inshih-ministerstv-i-vidomstv-ta-privatni-zakladi-2017-2018-ta-2018-2019.pdf>
8. Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2018/2019 - 2019/2020 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Zakladi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-Ministerstva-osviti-i-nauki-Ukrayini-inshih-ministerstv-i-vidomstv-ta-privatni-zakladi-2018-2019-2019-2020-n.r.pdf>
9. Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2019/2020 - 2020/2021 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/BYULETEN-76-RVK-19-20-20-21.pdf>
10. Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2020/2021 - 2021/2022 н. р.)
<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/byuletен-zzso-2021-2022-2.xlsx>

Розподіл кількості вакантних посад (ставок) учителя за регіонами України в динаміці за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., *одиниць*

Регіон	2017/2018 н. р.		2018/2019 н. р.		2019/2020 н. р.		2020/2021 н. р.		2021/2022 н. р.	
	Місто	Село	Місто	Село	Місто	Село	Місто	Село	Місто	Село
Вінницька обл.	-	-	-	-	17,2	-	10,5	1	13	2
Волинська обл.	-	-	1,39	9,72	1	-	-	-	1	-
Дніпропетровська обл.	24	3	106,8	16,6	225,66	18,81	191,25	66,89	194	22
Донецька обл.	15	14	45,6	19,6	52,54	19,3	59,52	12	57	16
Житомирська обл.	5	6	11,1	10	16,4	24,87	27,4	7,9	20	23
Закарпатська обл.	5	45	35,7	80,26	48,56	82,53	22,71	40,91	46	49
Запорізька обл.	2	4	29,2	18,87	40,28	12,1	44,41	13,58	77	8
Івано-Франківська обл.	2	5	-	8,5	1,2	12	-	9	4	9
Київська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Кіровоградська обл.	2	1	7,7	22,7	3	14,05	1	6	3	5
Луганська обл.	-	-	1	1	1,7	3	1	-	-	-
Львівська обл.	23	13	59,52	24,7	49,9	30,7	42,3	24	74	22
м. Київ	57		81,1		264,65		236,73		437,53	-
Миколаївська обл.	6	18	14,8	23,6	12,45	27,72	9,48	20,23	17	20
Одеська обл.	69	15	159,5	65,4	149,9	60,1	93,57	19	173	35
Полтавська обл.	3	7	18	16,5	17,3	10,6	18	9,09	13	6
Рівненська обл.	-	7	16,99	32,06	23,9	33,9	30,6	21,75	27	28
Сумська обл.	2	1	6,3	4,7	22,9	5,9	7,2	2,3	13	10
Тернопільська обл.	1	31	11,4	29,38	6,5	33,9	6,5	28,1	10	32
Харківська обл.	6	23	56,2	35,3	96,4	26,1	65,4	15,9	66	10
Херсонська обл.	6	17	5,5	40,45	9,35	30,95	3,25	25,6	13	20
Хмельницька обл.		1	6,5	13,6	4,2	14,97	3,7	18,1	5	12
Черкаська обл.	4	2	6,52	10,57	9,54	8,17	7,6	9,6	16	17,03
Чернівецька обл.	2	24	9	22,59	11	23,33	13,18	12,9	17,1	15,56
Чернігівська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	3	10,3

Складено авторами за даним 83-РВК

Розподіл співвідношення кількості вакантних посад (ставок) до загальної кількості ставок за рівнями освіти та типом місцевості в 2021/2022 н. р., %

Регіон	Усі педагогічні працівники			Учителі 1-4 класів			Учителі 5-11 класів		
	Україна	Місто	Село	Україна	Місто	Село	Україна	Місто	Село
Вінницька обл.	0,4%	0,5%	0,4%	0,10%	0,11%	0,09%	0,14%	0,20%	0,08%
Волинська обл.	0,1%	0,1%	0,0%	-	-	-	-	-	-
Дніпропетровська обл.	2,2%	2,4%	1,3%	0,41%	0,48%	0,15%	1,08%	1,17%	0,70%
Донецька обл.	1,3%	1,3%	1,5%	0,26%	0,24%	0,33%	0,80%	0,79%	0,86%
Житомирська обл.	0,8%	0,7%	1,0%	0,28%	0,18%	0,39%	0,48%	0,40%	0,59%
Закарпатська обл.	1,1%	1,4%	0,9%	0,54%	0,90%	0,40%	0,81%	0,96%	0,72%
Запорізька обл.	1,7%	1,9%	1,2%	0,56%	0,52%	0,69%	0,86%	1,00%	0,33%
Івано-Франківська обл.	0,6%	0,6%	0,6%	0,02%		0,04%	0,13%	0,09%	0,15%
Київська обл.	0,4%	0,3%	0,5%	-	-	-	-	-	-
Кіровоградська обл.	0,4%	0,3%	0,4%	0,05%		0,10%	0,06%	0,07%	0,04%
Луганська обл.	0,1%	0,0%	0,1%	-	-	-	-	-	-
Львівська обл.	0,9%	1,1%	0,6%	0,10%	0,12%	0,07%	0,38%	0,53%	0,17%
м. Київ	2,7%	2,7%	-	0,37%	0,37%		2,12%	2,12%	-
Миколаївська обл.	0,8%	0,5%	1,1%	0,12%	0,04%	0,23%	0,47%	0,27%	0,75%
Одеська обл.	2,2%	2,7%	1,3%	0,20%	0,12%	0,31%	1,12%	1,41%	0,58%
Полтавська обл.	0,5%	0,4%	0,7%	0,08%	0,05%	0,11%	0,17%	0,23%	0,10%
Рівненська обл.	0,8%	0,8%	0,8%	0,19%	0,12%	0,22%	0,45%	0,44%	0,46%
Сумська обл.	1,0%	0,7%	1,4%	0,09%	0,11%	0,06%	0,31%	0,29%	0,35%
Тернопільська обл.	0,8%	0,8%	0,8%	0,23%	-	0,35%	0,35%	0,15%	0,50%
Харківська обл.	0,9%	0,9%	0,8%	0,05%	0,04%	0,09%	0,43%	0,46%	0,31%
Херсонська обл.	0,8%	0,4%	1,4%	0,11%	-	0,25%	0,44%	0,33%	0,62%
Хмельницька обл.	0,3%	0,3%	0,4%	0,01%	0,02%	-	0,16%	0,11%	0,23%
Черкаська обл.	0,8%	0,7%	0,8%	0,17%		0,34%	0,40%	0,34%	0,47%
Чернівецька обл.	0,7%	0,8%	0,7%	0,30%	0,37%	0,27%	0,46%	0,66%	0,32%
Чернігівська обл.	0,3%	0,2%	0,4%	-	-	-	0,18%	0,04%	0,39%

Складено авторами за даним 83-РВК

Розподіл кількості учнів на одного вчителя за регіонами України в динаміці
за 2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Регіон	Кількість учнів на одного вчителя у навчальному році, осіб				
	2017/2018 н. р.	2018/2019 н. р.	2019/2020 н. р.	2020/2021 н. р.	2021/2022 н. р.
Вінницька обл.	7,9	8,1	8,4	8,6	8,8
Волинська обл.	7,4	7,7	8,0	8,1	8,1
Дніпропетровська обл.	11,5	11,7	11,9	12,0	11,9
Донецька обл.	10,4	10,8	11,3	11,8	11,7
Житомирська обл.	7,5	7,8	8,0	8,2	8,4
Закарпатська обл.	8,5	8,7	8,8	8,9	9,0
Запорізька обл.	9,6	9,8	10,0	10,1	10,2
Івано-Франківська обл.	7,0	7,2	7,3	7,4	7,7
Київська обл.	10,0	10,4	10,7	10,9	11,0
Кіровоградська обл.	8,1	8,5	8,6	8,9	9,0
Луганська обл.	8,7	8,7	8,8	8,9	9,1
Львівська обл.	7,6	7,9	8,1	8,3	8,5
м. Київ	12,5	12,2	12,4	12,4	12,4
Миколаївська обл.	9,7	10,0	10,1	10,2	10,4
Одеська обл.	10,7	11,0	11,2	11,4	11,5
Полтавська обл.	8,6	8,7	8,9	9,1	9,3
Рівненська обл.	7,9	8,1	8,3	8,5	8,7
Сумська обл.	8,4	8,7	9,0	9,2	9,4
Тернопільська обл.	6,4	6,6	6,9	7,0	7,3
Харківська обл.	10,7	11,0	11,3	11,4	11,6
Херсонська обл.	9,5	9,8	10,0	10,1	10,1
Хмельницька обл.	7,6	8,0	8,3	8,5	8,7
Черкаська обл.	7,8	8,0	8,3	8,5	8,8
Чернівецька обл.	8,3	8,6	8,8	9,0	9,0
Чернігівська обл.	7,6	7,8	8,0	8,2	8,4

Складено авторами за даним 76-РВК, 83-РВК

Розподіл кількості учнів у одному класі за рівнями загальної середньої освіти* за регіонами України в динаміці за
2017/2018 – 2021/2022 н. рр., осіб

Регіон	2017/2018 н. р.			2018/2019 н. р.			2019/2020 н. р.			2020/2021 н. р.			2021/2022 н. р.		
	1-4 класи	5-9 класи	10-12 класи	1-4 класи	5-9 класи	10-12 класи	1-4 класи	5-9 класи	10-12 класи	1-4 класи	5-9 класи	10-12 класи	1-4 класи	5-9 класи	10-12 класи
Вінницька обл.	17	16	14	18	17	16	18	17	16	18	18	16	18	18	17
Волинська обл.	18	17	16	18	18	17	18	18	17	18	18	18	18	18	18
Дніпропетровська обл.	24	22	20	24	23	21	24	23	22	24	23	22	24	23	22
Донецька обл.	21	19	16	22	20	18	22	21	19	22	21	20	22	22	20
Житомирська обл.	17	17	15	18	17	16	18	18	16	18	18	16	18	18	16
Закарпатська обл.	18	19	18	19	19	19	19	20	20	18	20	20	18	20	20
Запорізька обл.	21	20	17	22	20	18	22	21	18	22	21	19	22	21	19
Івано-Франківська обл.	19	18	16	19	19	17	19	19	18	18	19	19	18	19	20
Київська обл.	20	19	16	21	20	17	21	20	18	21	21	18	21	21	19
Кіровоградська обл.	17	16	14	18	16	15	18	17	15	17	17	16	17	17	17
Луганська обл.	17	16	15	18	17	16	18	17	16	18	17	16	18	18	17
Львівська обл.	19	19	18	19	19	19	19	19	20	19	19	20	19	20	20
м. Київ	28	26	24	28	27	24	27	26	23	26	26	23	26	26	23
Миколаївська обл.	20	18	15	20	19	16	20	19	16	20	19	17	20	20	18

Одеська обл.	21	20	17	22	20	18	22	21	18	22	21	19	22	22	19
Полтавська обл.	19	18	15	19	18	15	19	18	16	19	19	16	19	19	17
Рівненська обл.	19	18	17	19	19	17	19	19	18	19	19	18	19	20	19
Сумська обл.	20	18	16	20	19	17	20	19	17	20	19	16	20	20	17
Тернопільська обл.	16	16	15	16	16	15	16	16	16	16	17	16	16	17	16
Харківська обл.	22	21	18	22	21	19	22	22	19	22	22	20	22	22	20
Херсонська обл.	20	19	15	20	19	16	20	20	17	20	20	17	20	20	17
Хмельницька обл.	18	17	16	18	17	16	18	18	17	18	18	17	19	19	18
Черкаська обл.	18	17	14	18	17	15	18	17	16	18	18	16	18	19	17
Чернівецька обл.	20	19	17	20	19	18	20	19	18	20	20	19	20	20	19
Чернігівська обл.	18	18	16	19	18	16	19	18	17	19	18	17	19	19	17

* Початкова освіта – 1-4 класи, базова середня освіта – 5-9 класи, профільна середня освіта – 10-11(12) класи

Складено авторами за даним 76-РВК, 83-РВК

Розподіл кількості випускників закладів вищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальностями за 2020-2021 рр., осіб

Шифр та назва спеціальності (напрямок підготовки)	Шифр та назва предметної спеціальності (спеціалізація) (за наявності)	Кількість випускників ЗВО за спеціальностями галузі знань 01 "Освіта/Педагогіка", осіб	
		2020 р.	2021 р.
011 Освітні, педагогічні науки		1549	1917
013 Початкова освіта		8488	7871
014 Середня освіта	014.00 Валеологія, основи здоров'я людини, безпека життєдіяльності	11	14
	014.00 Здоров'я людини	28	42
	014.00 Фізичне виховання	22	122
	014.00 Хореографія	139	146
	014.01 Українська мова і література	2848	2553
	014.02 Мова і література	441	513
	014.02 Мова і література (англійська)	3024	1526
	014.02 Мова і література (англійська, болгарська)	55	65
	014.02 Мова і література (англійська, німецька)	113	91
	014.02 Мова і література (болгарська)	3	-
	014.02 Мова і література (арабська)	-	1
	014.02 Мова і література (іспанська)	19	10
	014.02 Мова і література (італійська)	9	-
	014.02 Мова і література (китайська)	25	10
014.02 Мова і література (німецька)	376	149	

014.02 Мова і література (новогрецька)	4	1
014.02 Мова і література (польська)	57	52
014.02 Мова і література (російська)	245	194
014.02 Мова і література (румунська)	18	-
014.02 Мова і література (турецька)	4	5
014.02 Мова і література (угорська)	23	19
014.02 Мова і література (французька)	86	32
014.021 Англійська мова і література	-	1083
014.022 Німецька мова і література	-	137
014.023 Французька мова і література	-	21
014.024 Іспанська мова і література	-	3
014.025 Російська мова і література	-	46
014.026 Угорська мова і література	-	8
014.027 Румунська/молдовська мова і література	-	8
014.028 Польська мова і література	-	9
014.029 Інші мови (із зазначенням мови)	-	3
014.03 Історія	2067	1986
014.04 Математика	1341	1353
014.05 Біологія	722	646
014.05 Біологія та здоров'я людини	686	770
014.06 Хімія	407	378
014.07 Географія	1035	1020
014.08 Фізика	581	599
014.09 Інформатика	806	771
014.10 Трудове навчання та технології	1532	1305
014.11 Фізична культура	3919	3629

	014.12 Образотворче мистецтво	557	497
	014.13 Музичне мистецтво	1585	1282
	014.14 Здоров'я людини	171	113
	014.15 Природничі науки	100	141
	Усього	23059	21353
017 Фізична культура і спорт		4574	4460

Складено авторами за даними ДП «Інфоресурс», що містяться у Реєстрі документів про освіту ЄДЕБО.

Розподіл кількості випускників за освітньо-кваліфікаційним рівнем за 2020-2021 рр. в розрізі регіонів України, осіб

Регіон	Ступінь освіти, осіб					
	Молодший спеціаліст		Бакалавр		Магістр	
	2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.
Вінницька обл.	196	205	757	817	561	484
Волинська обл.	188	196	586	732	376	637
Дніпропетровська обл.	252	234	680	756	520	472
Донецька обл.	30	43	585	624	405	451
Житомирська обл.	-	-	357	335	463	380
Закарпатська обл.	153	167	455	665	509	554
Запорізька обл.	209	181	1063	1280	1643	1391
Івано-Франківська обл.	131	141	822	732	456	434
Київська обл.	-	-	599	629	682	551
Кіровоградська обл.	-	-	472	387	364	342
Луганська обл.	-	-	383	398	424	438
Львівська обл.	34	35	1006	954	888	820
м. Київ	38	-	1238	1494	1598	1541
Миколаївська обл.	-	-	410	574	257	241
Одеська обл.	-	-	905	820	556	403
Полтавська обл.	98	69	811	731	796	804
Рівненська обл.	45	41	858	755	1389	826
Сумська обл.	-	-	703	677	670	601
Тернопільська обл.	-	-	899	857	839	635
Харківська обл.	-	-	1217	1045	1196	581
Херсонська обл.	-	-	346	366	217	188
Хмельницька обл.	95	90	693	730	536	529
Черкаська обл.	109	132	1290	1357	1520	1168
Чернівецька обл.	-	-	573	514	422	399
Чернігівська обл.	-	-	618	528	476	440

Побудовано авторами за даними ДП «Інфоресурс», що містяться у Реєстрі документів про освіту ЄДЕБО.